

# ADU

Nr. 18

5. Mai 1923



15-53172



# DAAMIDE TUALETTIDE SPETSIAAL-ÄRI

NARVA MAANTEE NR. 19.

## J. SAAR

NARVA MAANTEE NR. 19.

ALATI SUURES VALIKUS ELEGANTSSED VIIMASTE MOODIDE JÄRELE VALMISTATUD DAAMIDE KLEIDID, KOSTÜÜMID, MANTLID, PLUUSID JNE.

VALMIS JA TELLIMISTE JÄRELE, TÖÖ OSAVATE MEISTRITE JÄRELVALVEL, KIIRE JA KORRALIK. HINNAD VÄLJASPOOL VÕISTLUST.

# Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus («PÄEVALEHT»)

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate võimalustega sisseseatud

**trükikoda**

Kõige suuremad ja täielikumad rotatsioonmasinad, kiirpressid ja ladumasinad. Kõige mitmekesisem trükivahetede valik j. n. e. j. n. e.

**Litograafia**



**Offsettrükk**

Kõige täielikum, moodsaate abinõudega töötav

**tsinkograafia**

valmistab võrdlemata hästi, kõige kiiremini ja korralikult kõiksugu graafilisi töid ja võib sellel alal oma täiesti uue sisseseade tõttu paremate väljamaa selleskohaste ettevõtetele -- julgesti võistelda --

Töö kõige kiirem ja korralikum!!!  
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!

---



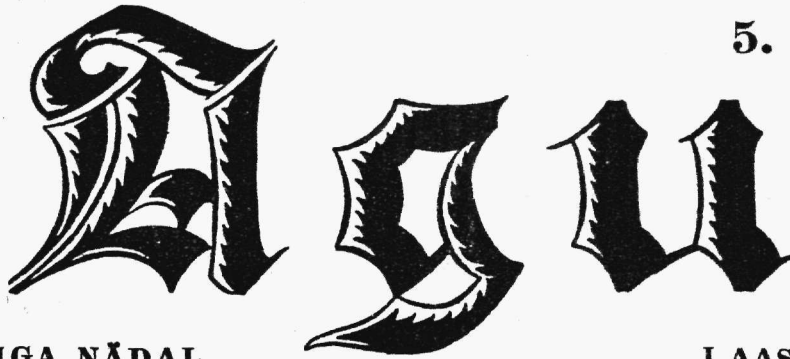
---

**KIRJANDUSE,  
KUNSTI JA  
KULTUURI  
AJAKIRI**


---



---




---



---

**TOIMETAJA  
ED. HUBEL  
VÄLJAANDJA  
TALL. EESTI  
KIRJ.-ÜHISUS**


---



---

**ILMUB IGA NÄDAL****I AASTAKÄIK****TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2****TOIMETAJA KÖNETUNNID ÄRIPÄIVIL 1-2**

## KUNST JA SPORT.

Eesti nõndanimetatud „avalik elu“ seisab tõtt öelda ainult poliitilistes küsimustes. Eesti intelligents, kui sellest ilma jutumärkideta rääkida, „harrastab“ „vaimualadel“ ainult poliitikat — ja sedagi ainult „sisemist“, — sest välispoliitika tundjaid, kuna see ala juba rohkem problemaatiline, „keeruline“ ja sellepärast rohkem „peamurdmist“ nõuab, ei leidu palju isegi Eesti „patenteeritud“ poliitikute seas.

Nii siis, Eesti „vaimline“ ja „avalik“ elu keerleb kõik alalõpmata sisepoliitiliste küsimuste ümber ehk õieti öelda sisepoliitilise parteivõitluse ümber. Meie intelligentsi „paremad pojad“ on rakendunud parteiliiderite tegevusse, kuna meie intelligentsi keskmised ja nõrgemad pojad moodustavad partei. Ja siis käib võitlus täies hoos üksteise mahategemises ja kahtlustamises. Muuks enam aega üle ei jää — ja pole ju ka tarvis, sest sisepoliitiline võitlus — see on see kõige ideaalsem tegevus, see on see kõige vaimlisem ja puhtam — võitlus rahva eest, võitlus maa ja natsiooni tuleviku eest, võitlus lahedate ja heledate oleviku elutingimuste eest jne. jne. Õige vähesel osal jääb aega üle kirjanduslikkudeks, kunstilisteks või teaduslikkudeks huvideks, sest see on kõik kõrvaline asi suurte isamaapäätmise vaimuprobleemide kõrval.

See on Eesti „vaimuilma“ pilt, esimene peatükk Eesti intelligentsi ajaloost pärast iseseisva Eesti riigi saabumist! See pole aga enam kellegile uudiseks. Seda küsimust on juba küllalt „valgustatud“. Minule oli see ainult sissejuhatuseks. Tahtsin kirjutada kunsti ja spordist. Ja öelda, et Eesti „avaliku elu“ väärtused end igal alal ilmutavad. Kas või

kunsti ja spordi vahetõrgete arutamises, mis meil nüüd teravamaks päevaküsimuseks.

Meie poliitiliste võitluste võtted on niivõrd vägevalt end maksma pannud, et ükski ala sellest pitsist ei pääse. Meil ei saada arutada ühtki küsimust ilma teravusteta, kahtlustamiseta, isiklikkuseteta, haavamiseta, isegi sõimamiseta. Peaaegu igal alal on see meil harilik nähtus. Pärast poliitikat ajakirjandus, pärast ajakirjandust kirjandus, pärast kirjandust kunst — igal alal peetakse parteivõitlusi, lüüakse isiklikkuse lahinguid, öeldakse teravusi, tehakse paljastusi, insulteeritakse.

Kunsti ja spordi suhteski on „lahinguid löödud“ ja, muidugi, vanal tuntud viisil. Üheltpoolt on sport välja naerdud ja teiselt poolt on ka kunst peaaegu välja naerdud ja „riigisad“ on tulnud ja öelnud: siin peab kuldne kesktee aitama ja mõlemast peab ühtmoodi lugu pidama, mõlemad peavad riiklikku toetust saama — kunst ja sport, ühe seaduse järele.

Sarnane „kuldne kesktee“ pole aga õige, olgugi et kuldse kesktee leidmine kunsti ja spordi vahel kuigi raske pole ilma kõikide „tuura murdmisteta“.

On vaieldud selle üle, kas ka sport kunst on, ja kui ma ei eksi, on üheltpoolt peaaegu ka sporti kunstiks tahetud tunnistada. Sest kui näit. plastiline tants kunst on, miks ei ole seda siis ka kirjooksmine ja iluuisutamine?

Lubatagu selle kõige kohta sõna võtta, ilma et ma „eelarvamistega“ varustatud oleksin kunsti või spordi vastu. Ma tunnustan neid mõlemaid ja ei sarnane sellepärast neile fanaatikutele, kes seni neid alasid on „üksteise alla“ paigutanud. Mul pole sellepärast ka min-

gisuguseid põhjuseid kunsti nimel spordile „teravusi rääkida“ — ja vastuoksa.

Mina tunnustan sporti tarvilikuks igale inimesele sel määral, kuipalju ta aitab hoida nõndanimetatud „tervet vaimu terves kehas“. Ses mõttes tarvitavad sporti just eriti vaimutegelased, kes kehalise tööga tegemist ei tee. Sest vaim on ikkagi siis kõige „tervem“, s. t. värske, terav, probleeme ümbervõttev, kui sellekohane kehakultuur närvisüsteemi, ma ei ütle „normaalse“, vaid teguvõimsa hoiab. Kahtlemata võivad vaimutegelased kehakultuuri ja erilist hoolitsust närvisüsteemi ja kogu tervise eest täiesti eitada ja teevad seda ka paljud, kuid enesest ei tähenda see veel, et väike sport neile kahju võiks tuua või soovitav ei oleks. Tuhanded vaimutegelased on tarvitanud kehalist tööd, sporti, dieeti, üldse kehakultuuri, kuid tuhanded pole ka seda kõike mitte tarvitanud. Et aga kehakultuur ka viimastele kahju poleks toonud, selle juures ei pruugi kahelda.

Üldse on nõndanimetatud „väike“ kodune sport igale inimesele kasulik, teda võib „harrastada“ või mitte, aga vaenulik tema vastu olla oleks tervishoidliste nõuete vastu vaenulik olemine. Ja kas keegi oma tervise eest hoolitseb või ei, see on ta isiklik asi, aga tervishoiu vastu üldse rääkida oleks juba liig suur „individualism“.

Kui aga tervishoidlisest spordist, igapäevsest tarbeleivast, tehakse rekord-sport, siis on see juba iseküsimus. Need, kes sarnases spordis juba mingisugust kunsti näevad, on iseäranis kaugele läinud. Nad põhjendavad oma arvamist sellega, et sport olla ilus ja äratavat vaatlejais suuri ja ilusaid tundusi. Sarnasel juhusel oleks aga ka ilusa hobuse jooks kunst ja auto pöörane võidukihutamine veel suurem kunst.

Rekord-spordil on palju vastaseid, kes teda üldse tunnustada ei taha, kes teda inetuks ja koguni vastikuks nimetavad. Sellel on kahtlemata oma alused. Muskli venitamine kuni määratute raskuste ülestõstmiseni ja boksist vastase „larhvi“ katkipeksmisel — kui sport kunst ei ole ja omas vaatepildis kunstimõnu ei paku, — on ainult lihtne toores füüsiline tsirkus. Seda kõike ülemaalisteks vaatepidudeks teha pole mingit vajadust. Sest kui kõik omi muskolid hakkavad venitama ja rauda murdma,

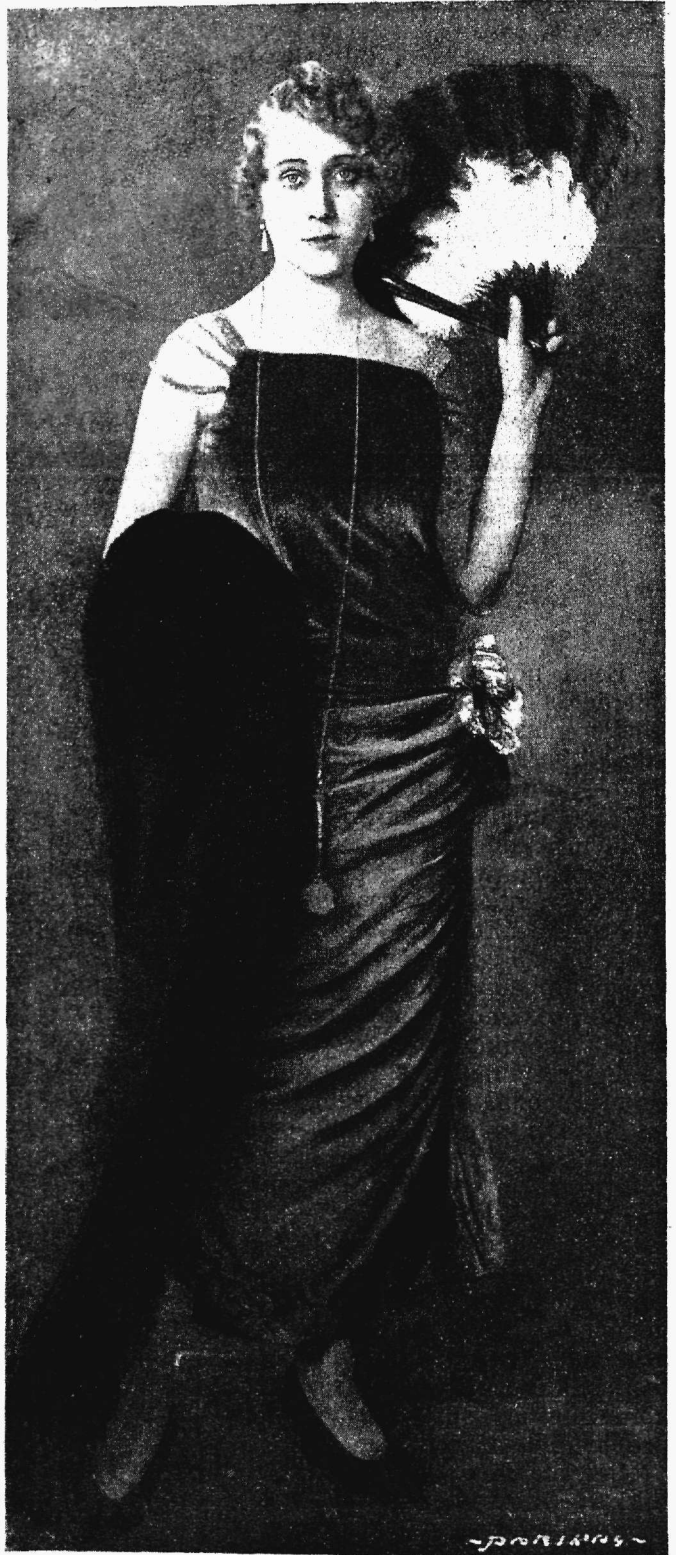


Foto Parikas.

**Sinaida Tamm.**

Sai Estonia-Filmi iludusevõistlusel I. auhinna — 25.000 mrk.





Foto Parikas.

**Antonie Selberg.**

Sai Estonia-Filmi iludusevõistlusel II. auhinna — 10.000 mrk.

siis pole sel tervishoiu ja normaalse füüsilise arenemisega enam midagi ühist. Sarnaste, võiks öelda füüsiliste fookuste asemel võiks ülemaalisteks pidudeks olla normaalse füüsilise arenemise sport, ilma rekordideta, purustatud larhvideta, murdmata sääreluieta ja südamerabandusteta. Rekord-sport aga enesest peaks ikkagi jääma kitsamatesse ringidesse, kui sportline katsejaama pidamine, kus sporti täiendatakse, uusi leidusi tehakse ja siis ainult seda populariseeritakse, mis laiematele hulkadele tarvilik ja kasulik.

Ses mõttes spordi riikline toetamine ei pruugi kedagi põhimõtteliselt pahandada. See on hea asi, kuigi meil sarnasel juhusel veel paljugi teisi häid asju on, mis ka riiklist toetust võiks saada.

Sporti toetada aga kui kunsti või kui kunstikõrgusel seisvat kõrgemat kultuurisaavutust, on vildak vaade. Kunst on võimatu ilma individuaalse hingelise loomingu, iga kunsti tekitajaks on hingeline läbipõlemine looja südames. Kui ilusti ka spordimees jookseb või hüppab, kui suuresti ta ka mõtleb või tunneb sealjuures, aga ta läheb juba a priori välja mitte selle peale, et tarvitada keha ainult oma hinge väljenduseks, nagu seda tantsija teeb, — ei, ta harrastab spetsiaalselt keha keha pärast. See ei või iial kunst olla. Kui see rekordini jõuab, siis on see füüsiline fookus, iseäraldus, ehk paremal juhusel väga hea füüsiline aremine. Muidugi on see ka kena, ilus, aga ka mitte midagi rohkem; sel puudub isegi see väärtus, et ta „kõigile kättesaadav“ oleks, sest et harilik surelik omi käelihakseid või sääremarju iialgi „elukutselise spordimehe“ „kõrgusele“ tõsta ei saa.

Kui kunagi vähese vaimlise kultuuri maal, on meil sport enesest natuke palju „sisse võetud“, kuna tema vaoshoidmiseks puuduvad vaimlised autoriteetlikkused. Meil kujutavad spordimehed enesele liig palju „ette“, nii et nad kohati endale isegi lubavad vaimlistest küsimustest halvaks-

panevalt rääkida. Riikline toetus, kus sporti just kui demonstratiivselt kunstiga ühele oksale pannakse, õhutab ainult taga. See kõik on väär.

Natuke kahtlane väärtus on spordil ka kui „rahvusvahelisel reklaamil“, millena teda meil õhutatakse. Kui sport juba kord ei ole see eriala, kõrgem kultuurisaavutus, millena teda meie spordimehed ülistavad, siis on ka selle reklaami väärtus küsitav, mis ta meile väljaspool teeb. Sel reklaamil on pealiskaudne kõmuline maik; selleks erilisi summasid kuldada, nagu meil seda tehakse, pole põhjendatud.

Kokkuvõttes võiks meil, nagu mujalgi, kunst ja sport väga hästi üksteise kõrval püsida ja üksteise täienduseks olla, kui meil sellest aga vägisi vana tuttava poliitilise võitluse eeskujul „parteivõitlust“ ei tehtaks ja loomulikke vahetõrkeid ei paisataks. Kunst on tarvilik ja sport on tarvilik, see lihtne tõsiasi võiks tõsi- asjana püsida. Kuid mõlematel on oma koht ja mõlemad teadku oma kohta. Sport tikub meil aga kunstist ette ja kättemaksuks eitab teda selle eest kunst. Riigiisad aga „toetavad“ mõlemaid ühteviisi ja tahavad seda ühes toetus- seaduses teha, arvates, et nad väga targasti toimetavad. R.

## VALIMISE LEHED.

ARNI RAUDOJA.

Pühapäine vaikus valdas hämarduvat tuba.

Pereisa magas sängis, kustunud piip suus, üks käsi pea all, teine kõhul, jalad üle sängi serva ripakil. Tema naine — Maali oli akna juures piibli kohale kummardunud, kuna ema laual õhtuoodet võttis.

Keegi liigutas ukse linki, mille peale Maali pea üles tõstis, kuna ema ust avama ruttas.

Sisse astus keskealine mees, kes polnud keegi muu kui Maali vend Felix — käre perekonna igapäine külaline. Kesk tuba peatudes ning vaatel ringi lastes käia lausus:

„Sööte, loete, magate.“

„Mis siis muud peab pühapäeval tegema?“ osatas sööja. Tõusis siis püsti ning lausus poja otsa vaadates:

„Ehk tahad sa ka süüa? Istu lauda, lõika leiba ja pane võid peale! Kohv on küll juba jahe...“

Tulija asetus kõneluseta laua ääre, kuna ema kamina juure astus, et pojale potist leigemat kohvi tuua.

„Võta ikka müts peast ära kui sööd!“ õpetas Maali, lugemisest vesiste silmega üle nina otsale laskunud prillide vahtides.

„Millal on ta siis mütsita söönud,“ vastas ema poja eest, kuna viimane juba või leivale määrimisega ametis oli.

„Üks kord peaks ta ikka mütsita sööma hakkama, kui ta pagan ei taha olla.“

Ema tõi kohvikruusi lauale ning sõnas, suhkru kohvisse pannes:

„Ei tea, kas oled täna süüa saanudki? Ongi vast kõht päris tühi. Ei ole praegu peale või-leiva muud, ent saab sellest piskust sinulegi. Ei ole küll meest, kes mind toidaks, ent ka lesk naine sai toidetud, kui prohvet Elias tema juures oli — kaarnad töid talle leiba ja liha.“

Felix matsutas suuga, ega lausunud sõnagi.

„Söö aga kõht täis! Lähed Anna poole ega seal süüa saa enne kui õhtu hilja.“

Felix lõikas leiba, saates piiluva pilgu sängis lamaja poole. Norskamine osutas, et see magas.

„Kuule Maali, kas sa ei saa mulle sadat marka anda?“

Maali ümises. Juba jälle tahab. Anna, aga millal tagasi saad, see on teadmata. Või meilgi seda raha küllaldaselt on.

„Eile sai viissada marka juba poodi viidud, kuna nädal alles ees elada on. Selle kolmenelja sajaga pead nädala lõpuni elama. Pole küll võimalik anda.“

Tume vari ilmus Felixi näole.

„Saad ikka, mul on hädasti tarvis!“

„Sinul ka see rahapuudus alati,“ sõitles ema.

„Kas tööd pole veel saanud, et hakkaksid juba ükskord raha saama? Palju siis Maali sulle anda saab, tal omal perekond. Mul omal ka ei ole...“

„Ega ma sinu käest küsinudki.“

Maali luges edasi ning näis rahaandmise unustanud olevat.

„Homme või ülehommega õhtul saan ma kaks- sada marka ühe poisi käest võlaraha,“ seletas Felix, „toon sulle siis kohe ära. Praegu on raha hädasti tarvis, ei tahtnud mujale seda natukest otsima minna. Otsi, Maali!“

Ole teiseaga hädas kui kurjaga, mõtles Maali ja pani raamatu kummutile.

„Poissmees inimene, aga alati rahanäljas. Millal sa seda tööd siis hakkad saama? Praegu kevadine aeg, nüüd tööd igal pool saada.“

„Jah, nõnda on praegu, ent seni polnud saada.“

„Oli küll. Hiljuti võeti Teinmanni juure töölisi juure ja sa oleksid võinud väga hästi sinna tööle saada. Poiss on laisk, ei viitsi tööd teha, ütleb Aadu, otsib jumal teab millist tööd.“

„Vabriku näru-dega ei maksa jännata. Ei maksa teised mingit palka. Praegune palk on õieti koerapalk. Kui nad palka juure panevad nagu nõudmine on, alles siis saab töötada.“

„Ja — jah!“ osatas ka ema. „Küll nad sulle panevad! Kas te veel vähe olete streikinud ja palka nõudnud, ent palju te olete juure saanud?“

„Kaua nad nii mängivad! Küll saab varsti nende „lõõg“ täis! Küll me näitame, mis tööline tähendab, oodaku ainult valimisi! Kui töölised võidavad — ja see on kindel — on nende tahetel kriips peal. Praegune kord on ajutine, ent pea muutuvad asjaolud. Kannatage ja oodake — töölised näitavad varsti, neile kapitalistidele, kuidas tuleb töolistega ümber käia.“

Felix lõpetas ka söömingu ning pöördus Maali poole:

„Noh, kas otsid juba?“

„Ma ei saa sulle nii palju anda.“

„Ah.... anna siis viiskümmendki!“

„Mis ma su pöörasega teen! Pean



Foto Parikas.

Helmi Veisrik.

Sai Estonia-Filmi iludusevõistlusel III. auhinna — 5.000 mrk.

andma Aadu teadmata.“

„Ega selle natukesest andmisest maksa sul Aadule teadustada. Toon ju homme kohe ära.“

Edasi-tagasi pikka tuba mööda sammutades peatus ta taas Maali ees. Ulatas käe ahnena raha järele välja ning pistis selle raha saades jälle tasku. Meeleolu tõustes pajatas ta:

„Mis numbrile teie hääle annate?“

„Meil on veel hääletamata.“

„Misukese numbrist poolt hääletate?“

Maali mõtles. Nad olid otsustanud kristlikule rahvaerakonnale oma hääletada, kes usuõpetuse koolidesse tagasi toonud. Usuõpetus oli koolidest juba täielikult välja heidetud ning lapsed oleksid ilma selleta pea paganateks jäänud, ent kristliku rahvaerakonna teenne oli see, et kallis ristiusu õpetus jälle koolidesse tagasi pääsis. Aadu oli ennist selle erakonna numbridki välja lõiganud, et enne palvetundi minekut hääletamas ära käia!

„Kristlikule rahvaerakonnale“ — sõnas siis Maali.

Pilkav ilme ilmus Felixi kolletanud näole.

„Taevaliidule... muidugi... kas teile ükskord aru pähe ei tule, et tööline peab ainult tööli- sele hääletama?!...“





**Sinaida Tamm.**  
I. auhind.



**Antonie Selberg.**  
II. auhind.



**Helmi Veisrik.**  
III. auhind.

Kaebate näruse palga üle, ent hääletate sealjuures kodanlusele!... Ha-ha-ha!"

Felix kõndis edasi-tagasi vaikides. Tüki aja pärast lausus ta, hääles juba helisemas lepitav toon:

„Kas kodanlased teid veel vähe on nõõrinud, et tahate oma häält ikka neile anda?..."

„Töölised on samasugused nõõrijad, kui nad valitsuse oma kätte saavad“, — sähvas Maali. Ja see vedas Felixi hinge jälle sappi.

„Kodanlased on seda Teile ette pasundanud!.. See on puha kodanlaste lora!“ Sülgas pliidi ette nurka löraka ning laskus siis lähemale toolile. Ajas pikad sääred sirevile, kummardus, vaibus mõttesse, pilk vajus poristele ja katkistele saabastele. See on kõik palvetundidel käimise mõju, arutles ise. Aadu kah, ise vabrikutöeline, kuid tantsib naiste pilli järele — hääletab taevaliidule!

„Ah Teie hääletate siis ikka taevaliidule?“ küsis ta. Tahtis teada, mis naised lõppeks ütlevad.

„Muidugi. Muile ei usu oma häält anda. Mine tea mis need erakonnad on. Sina käsed küll nr. 1-le panna, ent see on kommunistide nimekiri. Kui võit nende kätte saab, siis peal mingisugust usulist talitust, ei lasta enam pal-



**Milda Boris.**  
IV. auhind.

vetundi pidada ega kirikus käia. Siis võtab kurat täiesti võimust!"

„Tühi lora! Kirikus ja palvemajas käimine pole tänini kedagi toitnud ega toida ka edaspidi. Niisuguse lora puhumine inimestele peaks lõpetatama.“

„Poeg, poeg!“ manitses ema. „Ära ütle nii halvasti jumalasõna kohta. Tea, et Jumal seda karistamata ei jäta, kes tema nime kurjasti pruugib. Tema sõna peab iga ristitiinimene kalliks pidama.“

„Kas see pole siis jumalakaristus, et Felix tööd ei saa, hלבendavate riietega ning katkiste saabastega ümber käib.“

Ja, imelik karistus küll, tahtis Felix tähendada, ent vaikis. Mina ei lähe selle sandi palga eest neid orjama, neil aga jumalakaristus.

Mõned minutid kulusid vaikuses. Ära nähes, et neist naistest oma erakonnale hääletajaid ei saa, otsustas ta minema hakata ja astus kummuti juure, et kella vaadata. Ta vaade peatus kellal, ent langes ühtlasi väljalõigatud hääletamise lehtedele. Kena mõte tärkas Felixi peas. Kahtles pisut, kas maksab seda teostada, kuid siis otsustas — kodanluse vastu võitlemiseks peab kõiksugused abinõud ära kasutama.

Ta sirutas käe lehtede järele ja pigistas



need tasakesi pihku. Pöördudes, üle õla vah-  
tides kadus käsi kõigi lehtiga tasku. Lastes  
vaate üle naiste käia, mõtles: „kui teie ei taha  
oma häält töölistele anda, siis kodanlusele anda  
ka ei saa.“

„Tarvis minna,“ — tähendas naistele ja astus  
pikkamisi toast välja.

Maali tõstis pea üles ja vaatas vaikides  
minejale järele.

## MAITSEAINED JA MAITSEMISE KEEMIA.

AINETEL K. M.

Toitude valmistamisel ja konserveerimisel tarvita-  
takse väga palju mitmesuguseid maitseaineid, selle peale  
vaatamata, et neil toitvuse mõttes peaaegu mingisugust  
otsekohesust pole, välja arvatud mõni üksik erand.  
Nemad kõik tulevad enamasti taimeriigist õite, seemete,  
lehtede, lillede, koorte ja juurte näol, kuid tuntakse ka  
keemilisi maitseaineid, nagu äädik, vaniliin, sahariin jne.  
Nende tarvitamine oli tuntud juba vanade greeklaste ja  
roomlaste juures ning on läbi keskaja meie päivini kan-  
dunud. Millega seletada nende laialist tarvitamist? Sel-  
lega, et nemad mõjuvad kaudselt inimese organismi  
peale hästi: ühed neist erutavad haistmist, teised —  
maitsemist ja kutsuvad esile intensiivselt sülje ja ma-  
mahla eraldust, mille läbi seedimine kiirendatud ning  
kegendatud saab. Kolmandad mõjuvad ergukava peale  
nõrgendavalt. Kõiki maitseaineid peab mõõdukalt, mõnda  
isegi ettevaatlikult tarvitama, sest „palju head pole ku-  
nagi hea,“ eriti veel sellepärast, et mõned neist kangeid  
märke sisaldavad. Kuidas leida seda piiri, millal nemad  
hädahohtlikuks võivad muutuda? Kuna tunneb inimene  
üldse söögi ehk joogi maitset?

Vahest mõnele näib võõrastav olevat, et meie  
maitsemuljete vastuvõtja — keel — nõnda tundekehv on:  
ta suudab ainult nelja põhimaitse muljet eraldada ning  
ei eksi, kui temale satub mõni magus, soolane, mõru  
ehk hapu aine ehk nende omavahelised kombinatsioonid.  
Maitmine on aga hoopis peenemalt välja arenenud ning  
just selle tõttu näitub meile vahestki, et meie eelpool-  
toodust palju rohkem maitsemise muljete varjundud  
suudame tuua. Aga tuletagem meelde, kui „maitsetu“ on  
iga söök kange nohu ajal. Suruge nina kinni ja katsuge  
nõnda juua aroomilist jooki, ja siis leiateg kohe, et kõik  
maitsemise mulje mõnu peitub peene aroomi haistmises;  
kinnisurutud ninaga tunneb keel ainult joogi tõelikkust  
maitset, mis hapu ehk magus võib olla, kuna igasugune  
mõnu ära kaob.

Nagu peaaegu kõik füsioloogilised muljed, nõnda  
on ka maitsemise muljed meelepärased ja vastikud. Rik-  
kumata maitsega inimesele on rikinenuid toit peaaegu  
alati maitsetu ja vastuksa. Räägitakse, et ka söömise  
suhtes pole „maitset sarnased“; käesoleval korral väl-  
jendub vahe selles, et mõned inimesed ja terved rahvad  
põlgavad teatud toite nende tõeliku maitse peale vaata-  
mata. Nõnda, näituseks, ei hakkaks keegi meist koera-  
liha sööma, kuna hiinlastele see maitsroaks on. Siin  
etendab peaosalt liha lõhn, mitte aga maitse, mis igasug-  
usel lihal peaaegu sarnane on.

Maitsemise mulje saamine on puhtkeemiline protsess.  
Keele ots, pealmine pind ja ääred on tiheda rakukeste  
võrguga kaetud, mis on ühendatud maitsemise närviga.  
Sülje mõjul sulavad teatud toidu osakesed ära ning  
rakukesed võtavad sellele ainele omase maitse mulje vastu  
ja annavad närvile edasi. Tõenduseks olgu see, et keelele  
pandud puhas kivitükk ei anna mingisugust maitset,  
sest sülg ei suuda tema koosseisu osakesi sulatada. Sa-  
muti ei tunne kuiv keel suhkru ega chiinini tõelikkust  
maitset.

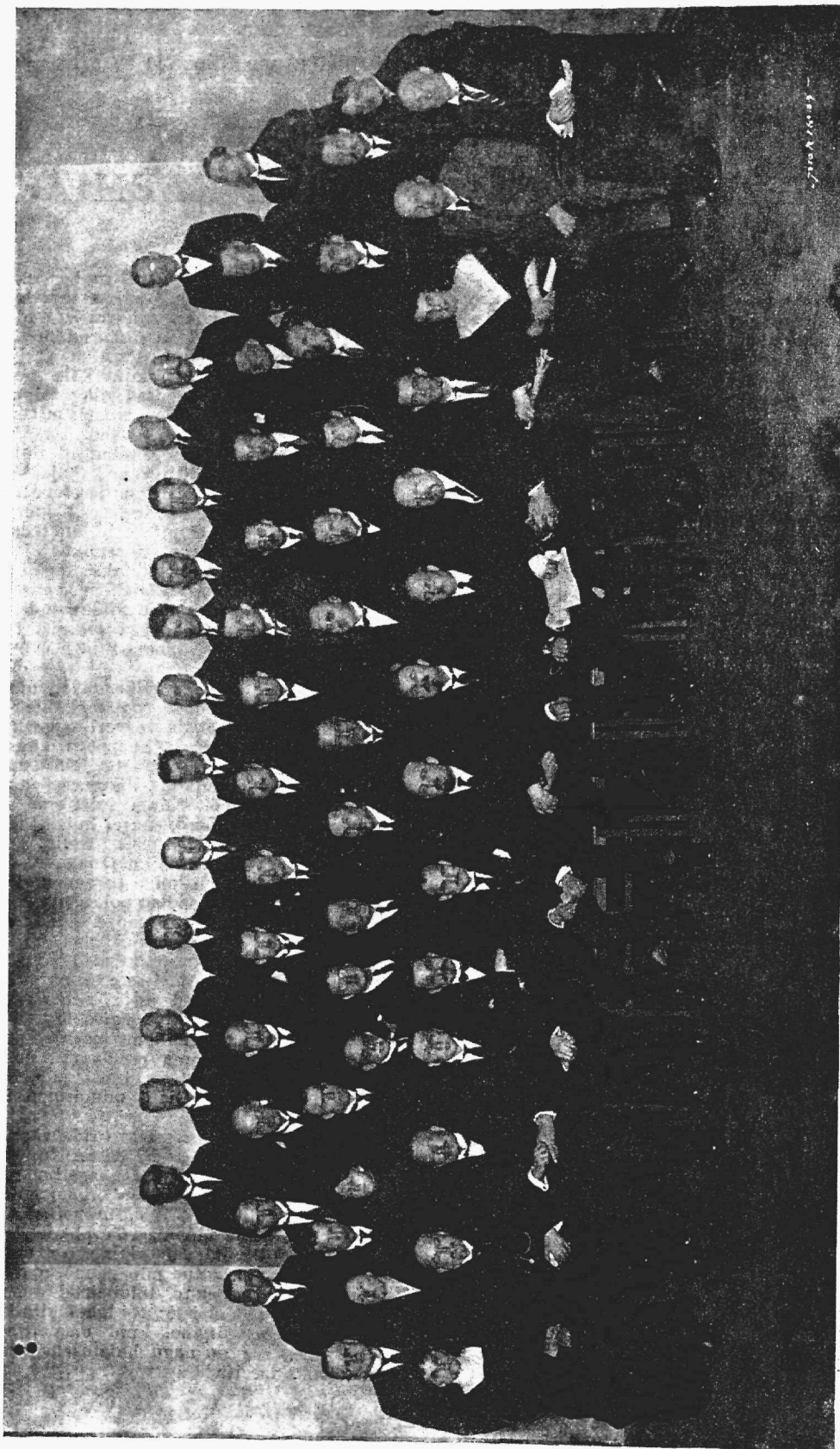
Maitse mulje saamise rippuvus mulje andja aine  
keemilisest koosseisust on tänapäevani seletamata. Nõnda,  
näituseks, on magusad kõik suhkruteks nimetatud  
ühendused: pilliroo, viinamarja ja piima suhkur, glükoos.  
jne. Nemad annavad maitse muljed teatud varjunditega  
— ühed on teistest magusamad, kuid kõik nemad on  
maitsevalt ja meelepäraselt magusad ning toitvad. Aga  
nende kõrval on olemas terve rida aineid, mis ka magu-  
sad on, kuid suhkrust täiesti eralduvad. Üks neist on  
450–550-kordse suhkru magususega sahariin. Kõige vähe-  
mal tarvitamisel jätab ta alati pikemaks ajaks vastiku  
magusa maitse suhu. See on n. n. järelmaitse, mille  
vastu keel väga tundelik on. Tervisele eriti kahjulikkust  
magusainetest olgu nimetatud glitseriin, kui teda suurel  
määral tarvitada, karboolihape, tinasuhkur ja mõned  
teised ühendused. Glitseriini tarvitatakse sageli keediste  
ja kompvekkide, eriti viimaste falsifitseerimiseks, sest  
pikaajalisel seismisel ei lase ta neid suhkrustuda. Suurtel  
„suhkruhäda“ aegadel on isegi väga mürgist tinasuhk-  
rut tarvitatud. Ka nendest ainetest jääb suhu vastik  
järelmaitse.

Hapu maitse mulje annavad kõik sulavad mineraal- ja  
orgaanilised happed ning mõned soolad. Mineraalhappe-  
test tohiks toidus ainult soola ja vosvori happed leiduda,  
kuid ka neid asetatakse sagi värvilihappeg. Orgaanilised  
happed on väga paljude toiduainete lahutamata osa,  
kuid tarvitatakse ka lahutatult. Sarnased on äädika,  
piima, õuna j. m. happed. Nõrga sulatisena on kõik  
nemad maitsevad ja tarvilikud, suurel hulgal aga kahju-  
likud ja hädahohtlikud nagu, näituseks, äädik, mille abil  
nii mõnigi enesetapja teise ilma on rännanud.

Soolast maitsest annab kõige parema mulje harilik  
keedusool. Kuid mitte kõik soolad pole soolased. Nemad  
võivad ka hapud, magusad ja mõrudad olla selle järele,  
missuguse metalli ja happe ühendusest nemad saadud on.  
Soolade ja nende sulatisete juures tulevad kõige sageda-  
mini ette mitmesugused põhimaitsete liitumised: nemad  
on mõrusoolased, magushapud jne. Mineraalsooladest  
tarvitatakse maitseainena ainult söögisoola ja sedagi  
vähesel arvul, sest tema üleliigne tarvitamine kutsub  
piinava janu esile. Kuid tema puudumine on organis-  
mille veel rõhuvam, rikkudes seedimist ja tehes toidu  
ka siis maitsetuks, kui see tõelikult mingisuguseid kahju-  
likke aineid ei sisalda.

Mõruda mulje annab meile terve rida väga mitme-  
kesiseid keemilisi ühendusi. Mispärast tunduvad aga  
enamasti kõik arstirohud vastikutena ja sageli mõrudatena?  
Sellepärast, et terve ja normaalse organismile on iga  
arstirohi kui mitte kahjulik, siis kasutu. Keel aga ei tea,  
kas kõht vajab mõruid aineid, seda rohkem, et sarnas-  
tele külalistele harilikult vaba läbipääsu ei anta, ja  
tõstab kohe kära: suhu sattus midagi mõrudat!

Huvitav on, et rikinenuid toiduained omavad ise-  
enesest vastiku lõhna ja maitse: või läheb kibedaks, ida-  
nenud kartul on väga mürgine, kuid magus ja vastiku  
järelmaitsega jne., see on nagu hoiatuseks, et neid ei  
tohi enam toiduks tarvitada.



Eesti keskkoolide juhatajate kongress Tallinnas,  
aprillikuul s. a.

# KUIDAS ABIÕPETAJA PRAOSTI TÛTRE SAI.

SELMA LAGERLÖFI NOVELL.

Tõlkinud J. M.

Mõelge ometi, kui abiõpetaja esimest korda kosis praosti tütart, siis ei tahtnud neiu teda sugugi vastu võtta!

Praosti tütar oli tol ajal noor. Ööseti keeras ta oma juuksed papiljottideks, päeval kandis ta neid suurtes rasketes lokkides. Tal rippus pikergune valge helmes kõrvas ja ta oli väga ilus.

Praosti tütrele oli palju austajaid, jah, ta oli kosilaste salgast otse ümber piiratud. Praegu püüdis ta eneses selle üle selgusele jõuda, mis oleks targem: kas abiellu astuda noore paruniga, kes hiljuti oma isa vara oli pärinud, või leppida onupojaga, keda Malmös parajasti linnanõunikuks taheti valida.

Nad olid mõlemad ilusad mehed, abiõpetaja aga oli inetu. Nimelt ta käsi ei võinud praosti tütart nähagi. Lapsepõlves kerjuspoisina maanteedel hulkudes oli pakane ta käsi niivõrd pigistanud, et nad ei võinud enam teisiti olla kui paistetanud ja punased.

Vanemaks saades muutus abiõpetaja välja nägemine paremaks, siis oli ta juuks hall. Noores eas aga, kui ta pead kattis tihe must juuks nagu paks padrik, oli ta ilme õige metsik ja imelik. Ja ega ta ei oleks vist iial praostiks, isegi peakiriku praostiks saanud, kui ta juuksed ja silmakulmud mitte õige varatselt poleks halliks läinud. Varemalt aga oli tal päris röövlitaoline väljanägemine, missugune asi ei sobinud ühele vaimulikule mitte põrmugi.

Praosti tütar jutustas, et kui abiõpetaja esmalt kirikumõisa tulnud, isale abiks ta jutluste ja kirikuraamatute pidamise juures, saapad kepiga õlal, — siis ei puudunud palju ja ta ema oleks teda mustlaseks pidanud ja minema saatnud. Vana õpetaja proua värises alati oma hõbeda pärast, kui abiõpetaja söögituppa astus ja vana praost pidas jutluse igal pühapäeval ise, sest et ei suutnud eneses võita kartust lasta üles kantslisse sarnast roimarit.

Agas esimene asi, mida tegi abiõpetaja pärast kirikumõisa asumist, oli, et hakkas armastama praosti tütart. Sellega sai ta toime õieti juba esimesel lõunasöögil. Ja imestust äratav ei olnud see tõesti mitte, sest praosti tütrele oli pehme läikiv pruun juuks, mahedad hallid silmad ja läbipaistev roosiline näonahk. Pealegi oli ta näovorm ütle mata ilus. Põskede ümarik joon libises pehmelt ja peenelt alla kaela poole. Ja kumbagi põse keskel oli väike lohuke,

mida võib näha veel tänapäevgi, kui ta naeratab.

Praosti tütar ehmatas väga, kui ta abiõpetaja tundmusi märkas. Ta julges vaevalt üksinda minna aeda ehk üle maantee. Inimesel niisuguste silmadega kui abiõpetaja võis küll tärkata mõte end peita maantee kraavi ja teda ära röövida.

Vana praost kirjutas üsna salaja piiskopile ja konsistooriumile ning palus teist abi. Praegune olevat päris metsinimene ja praost ei võivat teda tarvitada. Ta istus laua ääres kui talumats ja toetas küünarnukid laudlinale. Ta sülitas põrandale ja kandis jämedaid, määritud nahksaapaid, mis vaipadele jäljed maha jätsid.

Tervelt neli nädalat käis abiõpetaja kirikumõisas ringi, ilma et tal oleks olnud midagi teha.

!!! Sama kui kantslisse, ei lubanud vana praost teda ka kirikuraamatute ligi. Abiõpetaja liikus tummalt ja ootas, kuid ei avaldanud ei imestust ega kaebust.

Talle jätkus küllalt sellest, et jälgis praosti tütart kõigil ta teedel. Viimasel oli viisiks istuda ühes väikeses pööningukambri ja kududa kangast. Abiõpetaja uuris välja, et kui ta ronib üle heinapööningu ja siis üle küüni, millel lahtistest pakkudest katus, siis ta jõuab luugini, mis seisab kudumiskambri akna vastas. Selle luugi ääres küürutas abiõpetaja tundide viisi ja nägi paljaste käevartega ning punapõselist praosti tütart telgede taga kudumas.

Ei väldanud kaua, siis leidis ta ka üles, kus aianurgas oli neiukese armsam viibimise paik. Kogu aeda piiras kõrge ja tihe põõsastik, nagu see Lõuna-Rootsis viisiks, ja sees viibides võis ennast tunda sama julgena, kui suletud uksega toas. Seal oli aga väike jalgvärav, mis viis välja põldude ääre ja selle värava juures seisis praosti tütar vahest tundide kaupa ning vaatas kaugele üle lokkavate viljapõldude. Kuna ta seal seisis, lamas tihedas rukkis, üsna lähedal — abiõpetaja ja neelas teda silmega.

Oli möödunud mõni nädal, ja praostile tuli piiskopilt kiri, milles seisis, et praost võib saada nagu soovib!

Vana õpetaja oli selle üle nii rõõmus, et ei tahtnud enam silmapilkugi viivitada abiõpetaja lahtilaskmisega. Ta pistis piiskopi kirja tasku ja läks alla abilise tuppa.

Kui praost sisse astus, istus noor vaimulik laua ääres ja kirjutas. Ta oli jutlust kokku-



MAAILMA TÄHTSAMAD BALLETTITANTSIJAD.



**Anna Jelenska.**



**Maria Ley.**



**Anna Gorilovitsh,**  
Budapesti ooperi Prima ballerina.



**Albertina Rasch,**  
Newyorki ooperi Prima ballerina.



seadmas, sattus aga sarnasesse ärevusse, kui oleks ta sepitsenud mõnd armastuskirja. Praosti küsimuse peale, mida laualaekasse lükanud, leidis noormees vaevalt julgust tunnistada, millega ta ametis olnud. Praost teadis, et võib abiõpetajast vabaneda iga silmapilk, sellepärast oli ta nüüd lahkem kui varemalt. Ja esimest korda küsis ta eneselt, kust see tuleb, et abiõpetaja niisugune on ja miks temasarnane preestriks olla saanud. Ta hakkas küsitlema.

Siis jutustas noormees kõik. Tal oli alati olnud suur himu jutlustada. Ta oli jutlustanud puudele maanteede ääres, kui ta ühes emaga ümber rändas ja kerjas. Ei mäletanud, millal see algas, kuid vaimulikuks saada olevat ta tahtnud alati, seks, et aga jutlust pidada.

Vana praost imestas, kuidas tal sarnase vaesuse juures võimalik oli olnud koolis käia ja abiõpetaja jutustas edasi. Näis, et ta oli kogu oma kooliskäima aeg külmetanud ja nälginud. Aga kõigis kitsikustes oli teda trööstinud mõte selle silmapilgu peale, mil ta tohib jumalakojas häält tõsta ja kõneleda.

Üks ja teine kord pistis praost käe tasku, et välja tuua piiskopi kirja, kuid nüüd ei olnud tal seks enam julgust ega südant. Veel enam, ta palus abiõpetajalt luba seda jutlust, mille kallal ta praegu töötanud, lugeda.

Lugedes vangutas vana praost pead ja läks siis oma teed ilma lausumata. Aga järgmisel pühapäeval jutlustas abiõpetaja ja — halvasti tehtud polnud see mitte.

Vana praost asus nüüd abiõpetaja kasvatamisele. Ta õpetas noormehele jutlustamist ja kirikuraamatute pidamist; aga ikka ja jälle uuesti tõendas ta, et iial elus suuremat enesalgamist polnud üles näidanud, kui tol päeval, mil loobus mõttest abiõpetajat minema saata.

On väga arusaadav, et sõpruse sobimine noore vaimulikuga vanale targale mehele raskusi sünnitas, kui palju enam raskusi pidi see valmistama praosti tütrekesele, kes oli kõikidest ülistatud ja hellitatud ning mitte enam, kui kakskümmend aastat vana.

Oli kena, keskmine pühapäeva õhtupoolik. Kirikumõis kubises külalistest ja praegu olid nad parajasti läinud suurde lossimetsa lõbu-

sõidule. Ainuke kojujääja oli praosti tütar. Tema hooleks oli vist küll jäänud maja valvata, sest ka teenijatele oli luba antud välja minna; nii polnud siis kodus ei sulast ega tüdrukut.

Üks aga ei olnud mitte ära läinud ja see oli abiõpetaja; aga praosti tütar teadis, et ta kavatses minna abikogudusele jutlust pidama. Arvatavasti poleks ta julenud üksinda koju jääda, kui ta mitte poleks kindlasti teadnud, et teine ära läheb.

Kuid enne kiriku minekut tahtis abiõpetaja end karastada lonksu kaljaga hõbedast peekrist, mis seisis alali söögitoas toitude korraldamise laual. Kui ta nüüd tuppa astus ja praosti tütre sealt üksinda eest leidis, kandis ta kohe ette oma kosimise.

Neiu vastas järelmõtlemata ei, — ja mees läks oma teed, ilma et oleks enam palunud ehk peale käinud. Praosti tütar aga rõõmustas, et see hirmus asi nüüd ometi möödas oli.

Ta läks saali ja keerles tantsusammul peegli ees. Kui ta nägi, kui peenike, kerge ja jumekas ta oli, naeris ta musta abiõpetaja üle, kes oli pidanud võimalikuks teda enesele võita.

Samal silmapilgul võpatas ta kohkunult. Mis see oli, mis ta kuulis? Ta kuulas hinge kinni pidades, teraselt. Jah, seal oli kind-

lasti keegi, kes seisis kõrval toas ja nuttis.

Arvates, et keegi külalistest koju tulnud, astus ta söögisaali vaatama, kes see võiks olla. Seal sees kuulis ta nutmist päris selgesti, aga ühtki elavat hinge ei näinud ta toas. Söögisaal oli küll suur, aga niisugust paika seal ei olnud, kuhu keegi oleks võinud ennast peita. Sellegipoolest vaatas praosti tütar laua alla ja kõrkjast punutud toolide taha. Ta otsis läbi kamina nurga, kapi ja uksetagused. Toas ei olnud kedagi.

Agas kogu otsimise aeg kuulis neiu selgesti, kuidas keegi kibedasti nuttis. Hää tuli akna lähedusest, umbes sest paigast, kus abiõpetaja oli seisnud, kui ta teda kosis.

Praosti tütar püüdis ennast rahustada mõttega, et see pole muud kui ettekujutus. Hammaid kokku pigistades lähenes ta kohale, kust kuuldus nutt ja mõttes, nüüd jääb see küll



Lilly Green,  
Amsterdami ooperi Prima-ballerina.

soiku, ent see polnud mitte ettekujutus: ka nüüd oli kuulda ohkeid ja valju nuttu. Keegi nuuksus meeleäraheitlikult ning lootusetu, ei enam, kui kaks sammu temast eemal. See oli niisugune südantlõhestav nuuksumine, nagu siis, kui inimene lööb enesele kaks kätt silme ette, end maha heidab ja nutab, kui tahaks ta ennast surnuks nutta.

Viimaks valdas teda sarnane hirm, et ta pidi toolile istuma, et mitte jõuetult kokku langeda. Ja seal ta siis istus ning kuulatas, kuis nägematu edasi nuttis.

Praosti tütar ei saanud ennast liigutada, ei põgeneda, ega appi hüüda. Ta istus vaid paigal, surnukahvatult ja vaheliti kätega; iga uue nutuhooga tõmbus ta hirmu pärast kokku.

Üksainus kord kogu selle aja sees liigutas ta.

Talle tuli meele, et nutta võiks keegi väljas akna taga. Ta sundis ennast üles tõusma, akent avama ja välja vaatama, aga kogu õuepealne oli mahajäetud ja tühi ning ta vajus jällegi tagasi istmele.

Talle näis, nagu peaks nutjat piinama suurem häda, kui ta kunagi enesele osanud ette kujutada. Seal oli keegi hing sarnase hirmu sees, et surm ja hävitus pidi talle olema rahustavaks palsamiks. Ükski asi ilmas ei oleks suutnud trööstida inimest, kes nõnda nuttis.

Esimest korda elus mõistis ta, mis tähendab kannatama. Ta oleks tahtnud kaasa nutta, aga hirm oli ta kangeks halvanud.

See kõlas täis piina ja häda, nagu tuleks see hingest, keda paradisis on välja aetud.

Sarnane seisukord vältas, nagu öeldud, veerand tunni, seni kui hakkas lööma abikiriku kell. Nüüd oli kõster kirikutornist näinud abiõpetajat põlluteed mööda lähenevat ja siis oli ta hakanud kella lööma. Neiule tärkas meele, et nüüd oleks tal olnud hea meel, kui abiõpetaja just praegu oleks kodus viibinud. Ta oleks olnud õnnelik, et võib kedagi enese juure kutsuda.

Aga umbes samal ajal, kui algas kirikukella helin, jäi nutt soiku. Kuid nüüd — tuli nutujärg praosti tütre kätte. Ta oli suures ärevuses ja nuttis kuni teiste lõbusõidult tagasitulekuni.

„Tahaks, et keegi inimene ilma peal minu pärast iial nõnda nutma ei peaks!“ mõtles ta. „Ei peaks mina iialgi olema sarnase valu põhjuseks!“

Kuuldes sõiduriistade mürina lähenemist, jooksis ta vastu kojutuliijatete ja kavatses muidugi kohe jutustada, mis temaga sündinud. Aga ta huuled vajusid kokku ja ta ei saanud sõnagi suust. „See oli sinu jaoks“, ütles talle sisemine hääl, „sina pidid seda kuulma, aga ei keegi muu.“

Kogu pealelõunase aja kandis ta eneses tunnet, nagu viibiks ta kusagil teises ilmas. Kõik, mis tehti, ehk millest räägiti, näis talle nii imestusväärt võõras.

Aga äkki võpatas ta ja oli päris ärkvel. Ta seisis köögis ja kuulis tüdrukuid rääkivat abiõpetajast, kes tänasel pärastlõunasel teenistusel väga imelikult jutlustanud. Iga kirikus-olija olevat pidanud nutma.

Millest ta kõnelenud?

Ta rääkinud paradisisist väljaaetud patuste hingede viletsusest ja hädast.

Praosti tütar ehmatas. Tal oli tunne, nagu lasuks ta peal suur süü, mis pidi saama lepitatud.

Pärast õhtusööki, kui abiõpetaja head ööd soovides oli toast lahkunud, järgnes talle praosti tütar eesruumi.

„Herra pastor, jumalapärast, öelge mulle tõtt!“ palus ta. „Kas nutsite täna pärastlõunat, kirikusse minnes?“

„Seda ma tegin“ vastas õpetaja, „võimata oli seda tagasi hoida.“

Siis teadis praosti tütar, et tema see oli, keda ta kuulnud. Imelik tunne oli see, mis võttis aset ta südames, kui ta märkas, et mehe armastus tema vastu oli nii võimas ja et ta tema tõrkumise pärast oli pidanud kannatama nii sügavasti.

Talle meeldis olla nõnda armastatud; ei ta mõelnud nüüd enam teiste kosilaste peale, ega tulnud talle ka enam meele abiõpetaja inetus ja vaesus.

„Ma ei taha, herra pastor, et teie õnnetu olete“, sõnas ta. „Ma tahan püüda teile hea olla.“

## KUI SUURED ON TÄHED?

Professor Dr. KIRCHBERGER. Tõlkinud H. K.

Kes päeva ajal hariliku elektrilambi hõõgtraati vaatab, imestab vististi traadi peenust, võrreldes teda põlevas seisukorras. Mittepõlevas seisukorras on ta juukspeen, mitte  $\frac{1}{10}$  milli-

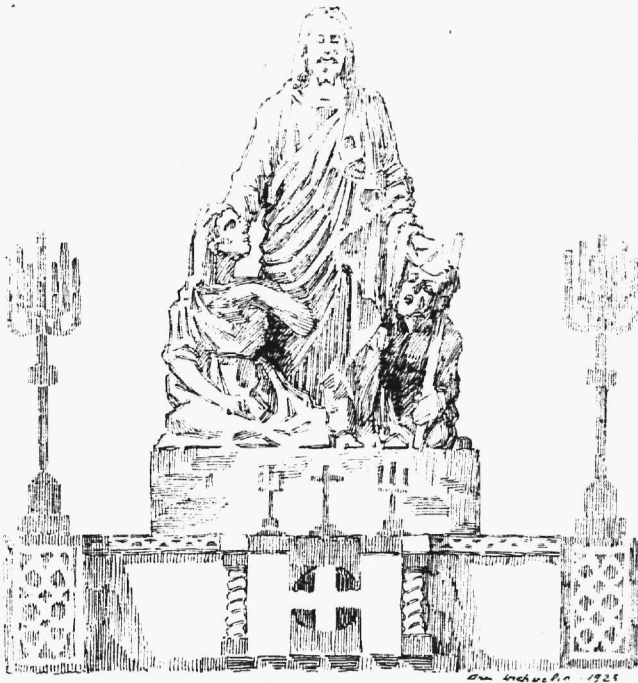
meetrit paks. Põleb aga lamp, näib traat olevat  $\frac{1}{2}$  millimeetrit ehk veelgi paksem. Et see haruldane nähtus mitte tingitud pole harilikust paisumisest soojuse mõjul, selgub sellest, et

traadi pikkus, mis omakorda kõrgendatud temperatuuri mõjul suurendatud, ei näita sarnast silmapaistvat juurekasvu. Siin pole tegemist mitte füüsilise, vaid füsioloogilise nähtusega, nimelt nõnda nimetatud „irradiatsiooniga“. Nii-sama kui silm ülihindab lühikeste ja eredate valgusmuljete vältust — välgu vältust võiks umbkaudu hinnata  $\frac{1}{10}$ -sekundiliseks, kuna ta aga tõepoolest on ainult  $\frac{1}{100000}$ -sekundiline — nii ülihindame väikeste, kuid heledalt hiilgavate kujutuste ruumilist laienemist.

Sellel põhjenebki võimalus nõnda nimetatud

gustest põhjustest, näit. pikksilma omadustest, tähtede valgusastmest — astronoomide poolt harilikul ja ebakorrektsel viisil „suuruseks“ nimetatud — valgustamise kestvusest, mitte mingil tingimisel aga tähe nägemisnurgast.

See on Ameerika füüsiku ja astronoomi Michelsoni teene, sama Michelsoni, kes tegi juba 40 aasta eest julge katse, mis oli tõukeks Einsteini relativiteedi-teooria ülesseadmiseks, kes viimaste aastate jooksul leidis meetodi, mis on lasknud, vaatamata ülemalkirjeldatud raskuste peale, mõõta tähtede näivat suurust, s. t.



Tartu Pauluse kiriku altarikuju.  
Marmor. A. Adamsoni raiutud.



Kunstnik A. Adamsoni töö.

„näivat suurust“, s. o. nägemisnurka, mille all tähed nähtavad, otsekohe ära määrata. Kui kord Galilei esimesena uuris taevast pikksilmaga, imestas ta kõige enam seda, et kõike suurendav pikksilm jättis kinnistähed nähtavasti suurendamata. Paljas silm ei näe mingit vahet planeedi, näit. Saturni, ja heleda kinnistähe, nagu Arktur, Weega või Siirius, suuruses, sest irradiatsiooni tõttu oleme kinnistähete, mis ilma selleta ilmuvad päris väikese nägemisnurga all ehk, õigemini öeldud, üldse nähtavad poleks, suurust isäraliselt, võib olla tuhande- ehk mitmetuhande kordselt ülihinnanud. Aga ka pikksilma kaudu on tähtede suuruse otsekohene hindamine võimatu, koguni astronoomi truu abiline, fotograafia, ei täida selles suhtes oma ülesannet. Plekkide suurus, mis jätavad läbi pikksilma fotograaferitud tähed fotograafilisel plaadil, olenevad mitmesu-

nurka, mille all meile tähed paistavad. Ta põhjeneb, lühidalt öeldud, sellel, et valgust ei tule mõista mitte geomeetriselt, vaid füüsiliselt. Geomeetriselt kujutame meie valguskiiri lihtsate sirgete joontena, mis tungivad optiliste aparaatide läätsetest ja prismidest läbi, tõeliselt pole aga valgusekiired mitte geomeetriselised jooned, vaid lainetused, millel on väga mitmesugused kõrvalekaldumised otsejoonelisest laialilagamisest. Füüsikule on need nähtused ammu tuntud, need on nõnda nimetatud „valguse paindumised“. Võhik võib saavutada väga lihtsalt sarnase mulje, kui ta vaatab läbi õige peene riide, näit., siidiriide, mingit heledat valgusallikat, ehk kui ta vaatab läbi kitsa prao, mida võib moodustada kahe pliatsi kõrvuhoidmisega, hõõglambi hõõguvat traati. Mõlemal puhul näeb ta peale pildi, mis tekiks valguse otsejoonelisel laialilagamisel, veel kõrvaleolevaid värvi-



liste äärtega pilte. Nende paindumispiltide vahe oleneb kõigepealt prao laiusest pliiaatsite ehk kangalõngade vahel, mille läbi valgust vaadati.

Michelson lõi sarnased tingimised ka tähtede vaatlemiseks. Tema kinnitas oma pikksilma objektiivile ette kaks lõhet, mille vahet võis tarviduse järele muuta, kuna muu osa objektiivist oli kaetud. Juhtis ta nii varustatud pikksilma mingisugusele tähele, nägi ta tuntud paindumispilte, mis kadusid ainult lõhede kindla vahe juures ja asemele ilmus täitsa terav pilt. Michelsonil õnnestus välja arvata matemaatilise valemi, mis näitab väga lihtsat sidet teravat pilti andva lõhede vahe, vaadeldava tähe nurga suuruse ja tema valguslaine pikkuse vahel. Meetodi raskus seisis alguses selles, et ükski täht ei anna ühise pikkusega valguslaineid, vaid koguni väga mitmetsugu pikkusega laineid, mida võib „spektrumiks“ lahutada. Mitmel puhul tunneme aga tähevalguse loomust muude katsete ja uurimuste kaudu nii täpselt, et me võime suure täpsusega tõeliselt ebaühise tähevalguse asemele seada keskmise lainepikkuse.

Õnneks on olemas ka kontrollmeetodid, mille abil võib proovida Michelsoni poolt leitud resultaatide usaldatavust. Modern füüsika teooriad lubavad teha kaunis kindlaid järeldusi spektrumiks lahutatud tähevalgusest tähe temperatuuri kohta. Viimase abil võib omakorda välja arvata tema valgusastme ja sellest järeldada, sest me tunneme tähest eristuva valguse koguhulka, tema suurust. Meetodi eksimatust võime veel lihtsamalt proovida, kui me kunstlikult moodustame tähti, torgates õhukesse metall-lehte väikesed augukesed teatud suuruses ja vaadates neid suuremast kaugusest läbi pikksilma, siis võib näivat suurust ilma pikemata geo-

meetriselt välja arvata. Kui nüüd siin tarvitatud Michelsoni meetod annab õiged resultaadid, on tema tarvitamine tähtede mõõtmiste juures täitsa usaldatav.

Samasel kombel uuritud tähti ei ole küll palju, sest selleks peame siin kindlasti teadma: esiteks, lainetuste keskmist pikkust ja teiseks, peab tähel olema kõrge valgusaste. Kuid siiski on resultaadid väga tähelepanuväärt ja eriti huvitavad siis, kui uuritava tähe kaugus on enam-vähem tuntud, olgugi et me seda teame ainult mõne tosina tähtede kohta. Näivast suurusel ja kaugusest võib aga tõelise suuruse ja kauguse välja arvata ja sel kombel saavutada üllatavaid resultaate. Nii leidis Michelson, et punakalt kiirgava Orioni peatähe näiv suurus on 0.047 sekundi, mis umbes vastab suurusele, mis omab 1 millimeeter, vaadatuna 5 millimeetri kaugusest. Tähe tõeline läbimõõt on aga oma määratu kauguse tõttu (ta on siiski üks kõige lähematest tähtedest) tuntavalt suurem kui maa kaugus päikesest, nii et see tähehiiglane mahutaks endasse meie maa kogu oma ringkäiguga päikese süsteemis. Mitmel põhjusel peame me oletama, et tähe mass pole sugugi mitte nii mõõtmatu suur, vaid et ta on gaasikogu, mis palju õhem meid ümbritsevast atmosfäärist.

Ka kaksiktähtede, (mis nii lähedal üksteisele, et neid muu abinõuga lahutada võimatu) vahe mõõtmisel on Michelson eduga kasutanud oma meetodi. Näib olevat võimalik mõõta palju täpselt kui seni nõnda nimetatud parallaksi, s. o. tähe näivat nihkumist, mis tekib maa pöörlemise tõttu. Saame me seda lootust teostada, avanevad astronoomia tulevases arenemises enneaimamata perspektiivid.

## KRIMINAALROMAANIST.

### ROIMARJUTTUDE TÜÜBID, NENDE MÕJU NING TÄHENDUS.

Eesti kirjanik on juba kaks aastakümnet katsunud Euroopaga sammu pidada, jälgides suure ilma moevoole, ta kunstiliike ja kirjandustüüpe. Kuid ühes asjas on ta veel täiesti neitsilikuks jäänud: ta pole seni kirjutanud ainustki kriminaal-juttu väljamaa kuulsate ja populäärsete eeskujude järele. Ei ole meil ilmunud ainustki rahvalikku Sherlock Holmest, ei Pinkertoni ega Nic Carterit. Niipalju kui meil seda rahvuslikku kirjandust leidunud, on see ikka olnud tõlkekirjandus. See neitsilikkus on Eesti kirjanikule auks isegi siis, kui ta pole mitte vooruse, vaid saamatuse tunnusmärgiks, sest teatavasti on roimarjuttudel meie juures äärmi-

selt paha kuulsus ning see tüüp kuulub „turu-kirjanduse“ ja sagedasti ka „sopakirjanduse“ hulka.

Mind isiklikult ei ole kriminaalromaanid kunagi huvitanud, ehk olgu siis, kui neid kirjutab omapärasel kujul mõni Dostojevski. Kuid teaduslikku uudishimu ei saa sellele kirjandustüübile ometi keelda, samuti on huvitav jälgida roimarjuttude ajaloolist arenemist, seda enam, et sellel tüübil kokkupuuteid leidub ka õige suurte kirjanikunimedega (Poe, Dostojevski). Vastavat materjaali, kirjanduskriitilisi ülevaateid sellel alal kasutades, joonistaksime almal järgneva pildi.



„Liter. Echo“ aprillikuu kaksiknumbris kirjutab Müncheni kriitik Bry muu seas:

„Kriminaalromaanid ja nende arvuline kasvamine on õieti meie moodsa kirjanduse aktiivne arvustus. Juba Lichtenberg on väljendanud, et ta tuhatkorda meelsamini loeb Robinson Crusoe'd kui Messiaadi. Olgugi et Lichtenberg oli kriitiline kirjanik, leidis tal siiski imestamisväärilist julgust ilma puiklemata tõtt tunnistada. Ent inimesed nagu Lichtenberg on haruldased ja nad mõjuvad paradoksina. Moodsad kirjanikud jätsid sellepärast ta hoiatused täiesti tähelepanemata. Messiaade nad just kirjutama ei hakanud; ent nende raamatutel olid ometi mõned Klopstocki ebavoorused. Murelikud patrioodid ja moralistid põhjendasid kriminaalromaanide kasvamist meie aja ebamoraali ja kõmuarmastusega. Kuid teatavasti on roimarjutud just sellel määral kasvanud, mil määral meie kõrge kirjandus ülipeeneks, igavaks ja tavalikule inimesele maitsematuks muutus.“

Vahekorda „kõrge literatuuri“ ja „sopakirjanduse“ suhetes iseloomustab ka Gilbert Keith Chesterton oma artiklis „Tururoomaani kaitseks“, kus ta muu seas kirjutab: „Raamatud, millede eest kõrgemeelne jooksupoiss tagasi kohkuks, lamavad kõikides vastuvõtu-tubades. Kui kõige närusem kaltsukaupmees tahaks raamatuid kirjastada, mis enesetapmist ja mitmenaisepidamist kindlasti kaitseksid, siis korjaks politsei need raamatud kohe ära. Sest sarnased asjad on sallitavad ainult meie (haritlaste) toredusartiklitena. . . Meie teeme uulitsapoisile etteheiteid ta ebamoraalsuse pärast, kuna oma keskel samal ajal küsimuse üle filosoferime, kas on üldse moraali olemas. Kuna meie pahnakirjandust neame, kuna ta rahvast üles kihutab varanduslikkudelt klassidelt nende omandust röövima, seletame samal ajal, et iga omandus on röövsaak. . . Meie süüdistame neid raamatuid kõlvatuses, kuna endid tutvustame filosoofiliste süsteemidega, mis kirgede vabadust kõigiti ülistavad; meie paneme noorte inimeste korduvaid enese elu võtmisi pahnakirjanduse arvele, kuna samal ajal rahulikult probleemi üles seame, kas elu üldse seda väärt on, et teda hoida maksab. . . Inimsoo suur hulk pole kunagi kahelnud ja ei kahtle kunagi, et julgus ja vahvus on midagi ilusat, et truudus on ülimuslik vooorus, et kaitseta naist peab aitama ja et allaheidetud vaenlane teenib armu. . . see mass ammutab omast tavalikust rikkalikust nõndanimetatud „soparomaanist“ parema ja tervema kõlbluse, kui seda leidub hiilgavates eetilistes paradoksidest, mis paremas seltskonnas sama kiiresti muutuvad kui riidemoed.“

Chestertoni poleemikat jälgides ütleb Bry, et esimene rohkem moodsale kirjandusele kallale kipub, kui „pahnakirjandust“ kaitseb. Ta

lisab siis omalt poolt juure: „Roimarjuttude kaitseks võib aga vähemalt ühte tõsiasja ette tuua: nimelt seda, et nad 99 juhtumisel sajast erootikast eemal seisavad. Ma ei ole vagatseja; aga kui minul valida on „Hertsoginna kihvtikapi“ ja „Hertsoginna sukapaela“ vahel, siis annan kihvtikapile mõjuvuse poolest eesõiguse, ta mürgitab vähem. Nic Carteri ja Nat Pinkertoni hiilgeajad on möödunud, selle asemele on tulnud palju vastikum liik sopakirjandust.“

\* \* \*

Poe analüütiline detektiiv-novell on vastolus tavaliku turukirjandusega. Ta mõrtsukajuttudes jookseb palju rohkem verd, kui Nic Carter seda kunagi enesele oleks julgenud lubada, kuid juhib ometi kogu tähelepanu väliselt sündmustikult loogilisanalüütilisele arenemisele nuuskuri peas, mis süüdlase tabamisele viib. Poe nuuskuri-novellil puudub hirmukambri erkusid piitsutav õudus, vaid see on rohkem malepartii peaaajule. Vormi poolest on sellel meetodil oma voores: kogu jutustus on ühest lähtekohast, detektiivil lähtekohast komponeeritud, mis jutustamisele kindla sisemise ühtluse annab.

Poe järelkäija Doyle juures puruneb see nuuskurnovelli vali ühtlus. Ta ehib, võrdlemisi Poe Dupiniga, oma Sherlock Holmesi väga mitmesuguste ja kummaliste omadustega, ilma et ta tõelikku olemasolemist suudaks uskuma panna. Suurimaks süüks Doyle'le loeb Bry seda asjaolu, et Doyle detektiiv-novelli romaaniks vesistas. Kui üks kirjanduseliik täiesti haruldase juhtumise, ühe üllatavalt esile kargava sõlme peale toetub — siis ilmutab sarnast kompositsiooni esimeses jões detektiiv-novell. Ta on kõige tänuhikumalt seotud novellivormiga. Ta mõju seisab selles, et kohe alguses kõik tõsi-asjad ja andmed esindamist leiavad, nii et lugeja, kui ta sama teravmeelne oleks kui autor või politstist, ise võiks lahenduse leida ja järeldada. Romaanis tulevad aga sündmustiku arendamise juures ikka jälle uued andmed lisaks, ja lugeja, selle asemel, et loogilise malepartii juures kaasa mängida, tunneb end kirjaniku tujude alusena, kes teda iga silmapilk millegi uuega üllatada ja teda ta kättevõidetud seisukohtadelt ümber tõugata võib.

Sellest ajast peale, kus ühe Ameerika lehe teatel Doyle iga oma Sherlock-Holmes-jutustuse eest ühe dollari sõna pealt teenis, ei võinud muidugi järeltegijatest puudus olla. Sellekohases suures detektiivkirjanduses leiame praegu suuri ja väikseid, rammusaid ja lahju, viisakaid ja jõhkraid nuuskurid; külme mõtlemisemasinaid, nagu Futrelle, ja humooriga varustatud karusid, hallpäid ja noormehi, nagu Leroux'l, ja Twain'il; küürakaid ja lombakaid, Rummujüri taolisi ülekohtu karistajaid ja asjaarmastajaid, kes kut-



**Itaalia põllutöö näitus Milanos.**

Üldvaade lennukilt.

selist politisesti naeruväärivad. Kõik nad on Poe Dupini ja Doyle Holmesi järeltulijad. Viimaks ilmub sedaliiki kirjandusse ka naiskangelane. Näiteks läheb Bodkinil igavaks ikka ühe ja sama nuuskurkangelasega omi lugijaid tüüdata, ja saab siis raskusest üsna loomulikult ja algupärasel viisil üle. Ta laseb nuuskur Beck'il „nuuskurinna“ Dora Myrl'iga abiellu astuda, ning sellest ametiühisuslisest liitumisest sünnib ja võrsub siis uus kangelane, uus detektiiv Noor-Beck.

Rusuv enamus nuuskurromaane, mis kirjanduse turgu üle ujutab, on vabrikutöö sama liistu järele. Nii kuulsad kui need nuuskurkangelased ka on, oma haruldase mõistuse, loogika ja mõttetavusega, — rahuldavad nad nõudlikumat lugejat just mõistuse ja mõttetavusega kõige vähem: nad ei saa juvaimurikkamad olla kui nende autorid! Doyle järeltulijad on detektiivromaanis mõistusest mõttetuse teinud. Lõpuks väsitab ka see igavene inimeste peale jahipidamine, kuna sellejuures nuuskur kui sarnane ikka väga üliluslikke tundeid ei saa äratada. Sellepärast pole ime, kui uuema aja kriminaalromanides

detektiiv taanduma hakkab ning selle „aukoha“ roimarkangelane omandab. Selle uue tüübi teerajajad on Bentley ja Chesterton. Üldse on kriminaal-romaanide meistrid ameeriklased ja inglased. Nad esitavad selles liigis kõige paremat, aga ühtlasi ka kõige halvemat.

Roimarite-lood näivad sama vanad olevat kui üldse jutustused, nad algavad juba muinasjuttudega. Uuemas kirjanduses on kõik rahvad sellel alal tegutsenud. Lähedalt sugulased on neile igasugu hulkurite- ja paljasjalgete jutud, kus kriminaalne element kas täiesti haihtunud, või veel ainult end selles ilmutab, et niisugused Jumala santlaagrid kodanlistest traditsioonidest ja voojustest midagi ei hooli ning juba

oma palja olemasoluga rakendatud seltskonnas „kriminaalselt“ mõjuvad.

Et kriminaalromaanide tasapind tavalikult õige madal on, ei tähenda veel seda, et seda ala ei võiks andeline kirjanik sama kõrgele tõsta kui iga teist liiki. Et seda siiski nii vähe sünnib, on ainult sellega seletatav, et kriminaalromaan kunstiteosena igatages suuremaid nõudmisi ja spetsiaalteadmisi tingib, kui tava-



**Diktaator Mussolini**

sõidab kui kuningas Milano näitusele.

liku seltskonna romaani kirjutamise. Minust juba varem siin nii mitmel korral tsiteeritud Bry on sellel arvamisel, et tavaliku ajaviiteliteratuuriga, „seltskonnaromaaniga“, mida keskseisus nii suurel määral neelab, võrreldes kriminaal-romaan tavalikult stiililt kui ka moraalilt kõrgemal seisab ning vähem kahjulik on. Bernard Shaw on kusagil keskseisusekirjandust kord nõnda iseloomustanud, et ta elu viie-kümne naela päevasissetulekuga kirjeldab mitte nagu ta on, vaid nagu seda inimesed enesele ette kujutavad, kes nädalas isegi kümnendat osa sellest ei teeni. Sarnase „eluvõltsimisega“ ei tulevat tavalik kriminaal-romaan, nii „ebamoraalne“ kui ta ka peaks olema, kunagi esile.

Tema ilm on tavalikult ikka kauge ja fantastiline — ning sellepärast ka lugejatele reaalses maailmas kahjuta. Bry on vähemalt sellel arvamisel, et indiaanlaste jutud ja kriminaalroomanid noorsugu palju vähem rikkuda võivad, kui igasugu süütud ja elu idealiseerivad lood, mis tõelikkude ja noortele inimestele lähedal seisvat elu võltsivad ning sellega neid ellu astudes valekujutlustega varustavad. Et



**Gabriele d'Annunzio praegune eluase.**

Kuulus Itaalia kirjanik d'Annunzio sattus enne sõda võlgadesse. Kära- ja kõmurikka isamaalsuse eest on teda nüüd „kuninglikult“ tasutud ja talle loss „Villa Falconier“ elamiseks antud.

üks poisike indiaanlaste pealikuks, detektiiviks või meriröövliks tahab saada — need unistused kaovad, nii pea kui ta vanemaks on saanud. Kuid võlts ettekujutused elust püsivad kaua, nind kui elu nad kord ümber lükkab, siis sa- gedasti väga kalli „kooliraha“ eest.

Lõpukokkuvõttes tuleb Bry järgmisele tõeks- pidamisele:

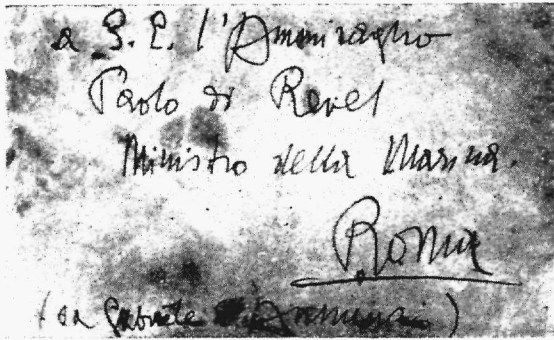
„Kriminaalromaanide tõeline hädaoht ei ole mitte moraali vaid kunsti küsimus: kirjanduse tasapinna üldine langus. Honorari pärast ja majandusliku kitsikuse tõttu on arusaadav, kui tõttavad kriminaalaineid käsitlema sarnased kirjanikud, kellel selle liigi jaoks igasugused andmed puuduvad. See on ekslik kujutus, kui arvatakse, et aladel, mis klassilistele tippudele mitte lähedal ei seisa, vähem annet ja oskust vajatakse. Just vastuoksa, siin on erilisi andeid tarvis. Mõned juhuslikud vaimuväl- gatused psühholoogias, millega arvustus „tõsistes“ teostes sagedasti vabandab teiste vooruste puudumist, ei suuda kriminaal-romaanis ja talle lähedal seisvates liikides üksi midagi päästa. Siin on nõud- mised valjumad ja asjaliku- mad: mis mitte asjasse ei



**Diktaator Mussolini**

laseb enesele Milano näituse puhul poolehoidjatest auavalduse toime panna.





Näide Gabriele d'Annunzio käekirjast, kes suurshullustusest mitte täiesti vaba ei ole.

## ARARAT.

ARNOLD ULITZI ROMAAN.

Tõlkinud M. S.

Ta viskab liitlaste vägedele viis korda. „Hüva viske, te närud, kakskümmend seitse silma!“ Ta võtab puuliistu, mis õnarustega ühesuurusteks järkudeks jagatud ja mõõdupuule sarnaneb ning möödab kakskümmend seitse üksust. Kakskümmendseitse sentimeetrit nüridale silmale, ent kakskümmend seitse versta Issanda silmale! Päevane teekond vägedele, mis kokkulitsunud hammastega rändavad, kotid seljas. Ta paneb mõõdu maantee kõrvale ja paigutab ketta kakskümmend seitse sentimeetrit edasi Venemaa poole. „Ärge kartke, vennad!“

„Veel olete lahus, lapsed; ühed siin, teised seal, ent minu lapsed kõik, sest olen õiglane Jumal. Teie saatus oleneb jalgade väledusest, mitte üksi hulgast. Marsige, marsige, ärge jalgu villidesse jookske, te kärmed jalaväelased! Kakskümmend seitse kilomeetrit, korrapärane teekond! Kindralid silitavad endi vurusid ja ütlevad teile: Tubli, poisid! ja rõõmustavad, et nii mõistmatult visad olete. Kas te seljad veel punased ei ole, ega kirvenda, kas te kotte veel seljast ei paiska? Ei, te eeslid ei nurise. Elagu isamaa! Ah, inimesesööja isamaa! Laulge aga isamaa-laule; laulge usinasti!

Teie isevalitseja sõidab autos mööda: igivanast soost kõlupea! Joondu, proletaarlased punaste selgadega! Püssid pihku! Hoidke, et käed ei värise! Hurraa, hurraa, hurraa!

Ah, sa rumal inimsugu oma vaba tahtmisega! Eeselrumal sugu! Taha ometi, kui võid; taha ometi! Ütlen: olgu sõda, — ning äkki olete kangelased! Mina olen Isand, teie Jumal! Hurraa, hurraa, hurraa!“

puutu, see segab. Kindlajooneline tegevus ja sirgejooneline kompositsioon peavad üksteist katma . . .“

Kriminaal-romaan on ilmaturu kaup, mis teinekord tõlkena ka meile ulatab. Enne sõda tõlgiti meil ohtrasti Pinkertone. Praegu pole ka meil see tüüp enam moes. Uuem turukirjandus kaldub rohkem „mülgaste“ ja „ööelu saladuste“ paljastamisele. Meie kirjanikud kriminaalromaaniga ei tegutse, ning ei paista silma, et meil sarnaseid asju praegusel ajal tõlgitaks ja kirjastataks.

H. R.

Aleksander viskab Vene väe eest. „Rahu, rahu! Jumal ei küsi erakondadest, ta on erapooletu isa teiselpool pilvi. Kolisege, erapooletud puutükid! Kolm ja kaks ja viis on kümme ja üks ja üks — neetud hiilijad — on kaksteist ja veel kolm on viisteist. Hüva, viisteist! Armsad Vene vennakesed, teil on tõmbid karujalad! Imekenasti olete rutanud! Kuid olete vabad tegema, mis tahate; Jumal ei vägista teid! Ei, armsale Jumalale ükskõik, kas marsite või mitte, te laisad koerad! Liitlased saavad te kodumaal sõda pidama, — just nii, kuis soovite! Jumal ei sega teie asjusse!

Täringid on otsustanud. Jumal ei vägista teie tahtmist, ei tule talle meelegi!

Viletsad jalatsed, paberist tallad, intendantid-vargad! Kelm kelmi kõrval peastaabis! Strateegilise tähtsusega raudteed paberil suupärased, kuid nende ehitamiseks kulutatud rublad kelmide taskus! Kuis peame edasi pääsema, helde Jumal? Oh teie eeslid! see on teie saatus, ise olete selle endile valmistanud. Teie saatus on täringites, teie intendantid on täringites! Jumal on erapooletu!

Kõik teie patud tulevad täringites ilmsile; ja Jumal, kes kõik teab, naerab. Õiglane karistus! Kõik, mis juhtub, on õiglane!

Head saapad — viletsad saapad; head juhid — halvad juhid; kõik tuleb täringite varal ilmsile. Halb ilm, põhjatunud teed, murtud jalgadega hobused, seisakud teedel. — kõik peitub täringites. Aleksander on õiglane, sest Jumal on õiglane!

Ärge hädaldage, te mõistmatumad ahvid! Ärge palvetage ega laulge, ärge kõditage karvu



mu jumalikkudes nina-sõõrmetes endi viirikiga! Alati on ju täringid teie saatust otsustanud? Te maalikud nukud! Te puu-kettad! Te suurepärased söe-hiiglasid! Kõik oleneb täringitest; kõik teostub erapooletult; kõik on mõtetu, te naeruväärilised kääbused. Aga teie tahtmine on muidugi vaba!

Naeran ju, naeran! Pilved oksendavad, kui niiviisi naeran omas taevariigis; kuid vabanda, inimkond, — pean naerma, sest et sa nii naljakalt vaba oled! Hurraa!

Jumal armastab nalja; ta mängib kogu ilmaga! Ta ei viitsi kaaluda ega otsustada! Ah, ta armastab mõnusat elu! Ta viskab täringid ja teie kärvate või elate!

Ritta, joondu, püssid kätte! Vabalt käies, edasi! Liitlased marsivad, — seekord nende põhja-armee. Vist tahab ta teistele järel jõuda. Tublid, vaprad sõdurid! Jumal rõõmustab! Mars, paberossid hambus, seljad küürus; ägades; elagu kuningas ja isamaa! Kuningas sõidab autos. Tere, lapsed! Tervist, majesteet! Jumal naerab! Teil on ju vaba tahtmine, on iseteadvus; te pole loomad, ei!

Kakskümmend üks silma! Jälle tubli tükk tööd! Teie eelväed on juba Vene piiri ligidal! Venemaa! Venemaa!

Üks, kaks, kolm, edasi! Viimaks ometi seisate, neetud täringid! Nüüd on venelaste kord. Üksteist silma te laisad, laisad kaabakad! Õige suppi, mis ise endile keetsite! Teie pärast ei hakka Jumal pisaraid valama! Alles vedelate kaugel omal maal nagu puutükid; lääne-Euroopa aga ragistab juba teie pehkinud uste taga! Ja ta ei mõtlegi ukse taga kaua saapaid puhastada, — aina edasi, otse viljarikka maa südamesse! Oh, teie idioodid!

Kuis soovite, kuis soovite! Viin puudub teil? Viin on keelatud! See pole tühi sõnakõlks. Kiidan keisrit, minu ustavat sulast! Viin aitab ainsaks hüppeks jalule; kas te siis ei tea, et mitu sada versta peate käima, enne kui Berliini jõuate: Berliini? Edasi, edasi! Vaenlane on värvate ees!“

Täringid veerevad, täringid veerevad!

Daniel ja Nadja naeratavad:

„On ta jälle lahingu löönud? On ta jälle mõne linna vallanud?“

Nad mängivad malet, mõtlevad loiult; nende keldrinägusid ei valgusta rõõm ega pinevus. Nad kuulatavad: kas täringid veerevad? Ainult huuled naeratavad; hinged küsivad kirklikult:

On ta jälle lahingu löönud? On ta jälle linna vallanud?

Lääne-Euroopa paiskab ühe väe teise järel Venemaa piirile. Aleksandri, kõikvägeva

Jumala, käsi väriseb, ta silmad tilguvad vett hirmsate täringite lugemisest. Veel pole ainustki lahingut löödud! Lendurid surisevad, alla vaanides jäises õhus. Veel on kakskümmend mõõdupuu üksust vaenlaste vahel. Järgmine viske kihutab nelisada tuhat elavat ihu üksteise kallale. Jõu poolest on väed ühe-tugevused. Aleksander on õiglane, sest Jumal on õiglane!

„Kuis nad naeravad, kuis nad naeravad, — need siledad eurooplased endi puhtas pesus; kuis nad naeravad teie mugavates sõnnikustes külades, Venemaa pojukesed! Kuis nad küsivad: Kus on tore tänavapuhastuse-masin? Ja kus on kastevanker? Ja kus on pissimajake tänava nurgal? Ja kus on politseinik kinnastatud kätega! Kus ta seisab, käed tagumikul.“

Kuidas nad naeravad! Kuis nad küsivad: kus on õieti meie preisi-saksa-lääne-euroopalik kõrge kultuur? Metslasteks nimetavad nad teid, vennad! Kuid teie tütreid maitsevad neile siiski! Ohvitseridel on pordumajad: „ainult ohvitseridele“ on ukse kohal. Reamehele on ohvitseride-libu liig hea!

Niisugused on lääne-eurooplased; lööge nad surnuks! Kindralitel ripuvad staabides ropud pildid seintel! Niisugune on nende kultuur; lööge nad surnuks!

Venelased! Venelased! Jumal on erapooletu! Ta viskab täringid, teie olete vabad! Ah, mõistan teid, kui vihased olete: olen vähe teie sugulane, seda ei saa ma salata. Saksa kasvatusmajas torgiti mind suureks, aga Vene isa on mind teinud! Ent rahu, rahu! Täringid on õiglased, sest Jumal on õiglane! Lahing algab, ma ei sega vahele. Kakssada tuhat kummalgi pool, kakskümmend versta kummagile väele. Neli korda peavad viis täringit veerema: see on võitlus, tormijooks ja otsus.

Viiskümmend üheksa silma Lääne-Euroopale!

Nelikümmend kuus meile, — teile; oh!

Kolmteist silma vähem, kirevase päralt! Viletsad laskjad, lagunened suurükid, vedelvorstid, — käed üles ja põgenege! Jumal, Jumal, kui palju vange!“

Kolmteist silma vähem, — see tähendab: 13.000 kaotatud sõdurit; surnud, haavatud, vangid, kadunud; 13.000 venelast vähem, 13.000 võitlejat vähem! See tähendab ka: kolmteist versta on vaenlased võitnud! Aega võitnud, maad võitnud. See tähendab põgenemist, enne kui uuesti tohitakse lahingusse minna. Nii nõuab mängu-seadus. Erapooletus! Siin ei ole südamega tegemist, mis halastust võiks tunda. Täringid on kõnelenud, süda pidagu suu. Aleksander on õiglane, sest Jumal on õiglane!

„Palvetage pühade ja õndsate poole; mu venelased! Keiser palvetab teie eest, troonipärija ning printsessid põlvitavad endi kuldsetes tubades. Edasi, edasi, õnn kaasa! Ärge kartke!“

Täringid veerevad, täringid veerevad.

Daniel ja Nadja kõnelevad Sebastianist ja lõumamaadest, kus talvet nii väga ei maksa karta.

Nende silmadele aga ei anna lapse pühitsetud nimigi endist puhtust tagasi. Nende naeratus tahab igatsust väljendada, pole aga muud kui varjuks alatisele kuulamisele.

„Kuule!“ hüüab Daniel: „On ta jälle lahingu lõõnud?“

„Või suure linna vallanud?“ naeratab Nadja.

Nende suud muutuvad murelikuks; naise silmadesse tekib ahne hiilgus.

„Jumal põletab palju puid,“ ütleb Daniel pilkavalt.

„Ja sellest hoolimata on ta näpud külmast sinised,“ vastab naine.

„Ta peab töötama; peab ka kord puid raiuma, Nadja!“

„Ta mängib liig häbematult isandat; ta on juba päris terve.“

„Ainult hull,“ sõnab Daniel läbi hammaste.

Täringid veerevad, täringid veerevad.

Venelased on lahinguvalmis. „Kristus võitleb teie eest, ärge kartke. Ta jookseb teie eel; kas te teda ei näe? Teie noorim ohvitser, haljaim ohvitser? Kas te teda ei tunne? Milline kangelane, vaadake teda. Jookske, jookske! See pole leitnant; on Önnistaja ise. Kas te teda ei tunne, vennad? Kuulid ei taba teda, lendavad tema pühast ihust mööda! Jookske tema järel, jookske tema järel! Kristus ise võitleb teie eest!“

Vaenlaste vahele! Edasi, venelased, Lääne-Euroopa haiseb! Lööge ta maha: sõjavägi, koolid, teater, kunst, kirjandus, oh, kõigepealt kirjandus. — kõik lööge maha! Kõik Lääne-Euroopa leidused on kurjad, seepärast võitleb Kristus teie eest!

Nelikümmend üks silma, Lääne-Euroopale! Vähe! Nad vanguvad!

Kolmkümmend kuus Venemaale! Neetud!

Tagasi! Jälle tagasi! Oo, milline vilets Kristus see oli! Kuulid ei tabanud teda? Pettus! Pettus! Seal ta lamab, kuul peas! Kõik on otsas.

Peavad Kremli Saksa ohvitserid libudega lõbutsema? Peab võõras ratsavägi teie kuld- ja hobusetallideks muutma? Peavad nad kuld- ja hõbesõrmekesi ning jalakesi, mis

te pühapiltide ette riputasite, uurikettide küljes kandma?“

Aleksander väriseb valu pärast. Ent mitte tema ei valitse, — täringid valitsevad. Ta seisab voolava vee ääres, lapsed on uppumas, tal tarvitseks vaid kätt sirutada, ent ta ei tee seda. Peab õiglane olema, sest Jumal on õiglane. „Kurat, miks on täringid nii halastamatud! Kuid niisugune on Jumal! Niisugune olen ka mina! Millesegi ei sega ma; ainult vaatlen. Milline nauding vaadelda, liikumatult vaadelda. Lõpuks olen ju ikkagi mina see, kes täringid viskab. Saatus määrab vaid, kuidas nad langevad. Oo! milline armuta mäng! milline jumalik lõbus mäng!“

Mis puutub see kõik minusse? Laske endid porri tallata! Mina vaatan taevast alla teie peale ja imestan isegi. Mina? Mis võin mina sinna parata? Tapke üksteist, te narrid!“ —

Täringid veerevad, täringid veerevad. — „Lähme kord üles,“ naeratab Nadja: „vaatame seda lollust!“

„Ah, ootame parem, kuni ta meid kutsub! Ei maksa ennast vägisi tema lähedusse toppida; olgu üksi!“

„Jah, sul on õigus! — Kui ometi kord kevade tuleks! Kui halb on õhk! See mõjub kogu olemuse peale!“

„Täna ei või sa välja minna, Nadja. Ilm on metsikult külm.“

Kesköö oli ligi, kui Aleksander alla keldrisse tuli. Väsinult toetas ta käsi karedatele seinetele, nõrgalt vedas ta jalgu järel. Koltunud ja tuhkhallil näol vaatab ta teiste poole ja hiilib asemele.

„Kuidas on lood üleval Euroopas?“ küsis Daniel häbematult.

„Liitlased seivad Vilna juures,“ ütles mängija kergelt; kuid asjata katsus ta kurbusest rasket häält muretult kõlada lasta. Hääl värises määratust valust.

„Kahju ilusast linnast“, ütles Daniel: „Käisin seal kord. Peaaegu hakkasin seal üht neidu armastama. Tean veel sedagi, kus ta elas: Oru tänaval number 1.“

„Niisugused on su mõtted, kui kuuled, et terve linn on hävinemas!“ kisendas Aleksander läilusega.

„Aga Aleksander“, pilkas Nadja: „see on ju ainult joonistatud linn! Ära ometi ole nii pöörane.“

Aleksander kohkus ja vaatas talle kahtlevalt otsa.

„Tõepoolest“, ütles ta viimaks: „on ju ainult mäng.“

Siis tundsid mõlemad imelikku rahulolemist ja võidurõõmu. „On ju ainult mäng“, mõtlesid

nad mõnutesedes: „Ta ise mõõndas seda. Ei ole linnu seal ülal, ei ole päris elu; ainult kolmkümmend kraadi külma, muud midagi! Kõik on mäng, põrmugi pole ta meist parem oma suurte maade ja suurte vägedega.“

Daniel ehitas koldele puuriida, siis riputas ta hundinaha tule ette, et asemeid valguse eest varjata; seepeale heitsid nad pikali. Nüüd kõneles ta puhtamalt ja kaunilt Vilna linnast, Leedu kuningate-lossi varemetest, sirelite õiekoobaratest, mis pingile istuma ja mõtlema sunnivad: Tuleks nüüd ilus tüdruk, siis kargaksin üles ja ütleksin: „Mul on igav!“

„Lase mind magada!“ urises Aleksander.

Ülepeakaela paiskas ta ennast unne; ta suu oli kiuslik. Koeratöö ootas teda, homme olid metsikud lahingud lüüa. Seitse korda löödud vägi peab häbistatult läbi Vilna marsima, peab toreda linna ohverdama, peab nõrga jõuga katsuma silmakirjaks vastu panna, kuna suurem osa linna taha põgeneb, et seal ühineda teise väeosaga, mis keiserliku printsimolguse juhatusel ammu reservis seisab.

„Kuid olen ma veel õiglane?“ kisendab tema hing valusalt: „Enam ei veere täringid, — mu aju teeb kavatsusi!“

Ta viskleb vihaselt, tunneb, et ses mängus ometi ainult puutükid tegelasteks on; tunneb, et puutükkidel tahtmist ei ole. Geniaalsel mängul on omad puudused. Ajuti peab mängija tahtmine vahele astuma, peab, kuigi sunnitud: muidugi sunnitud.

„Hea oleks, kui mul oleksid kindralid. Daniel ja Nadja võiksid olla kindraliteks. Ehk olgu keisriteks ja kuningateks; olgu selleks, mis nende viletsad ajukesed suudavad kujutleda. Olgu neil omad tahtmised, otsustagu nad ise, kas Vilna ette seisma jääda või seljataha tungida. Ma ei tea, mis nad otsustavad, minu kindral saab seda luurajate varal teada, ta tegutseb vastavalt ja kui ta tegutseb, otsustavad täringid. Mäng jääb ikkagi õiglaseks, kuid muutub loomulikumaks. Mina aga jään endiseks: veeretan täringid, olen vaatlejaks, naeran pilvedest. (Järgneb.)

## KELNER.

P. ROSENHAYN'I järele — rb.

„... herra ei kõnele ometi kellegile sellest, üks ole...“

Võõras tõstis silmad üles ja vaatas kahtleva, uuriva pilguga kelneri kahvatusse näkku, kelle tumedates silmades loitev tuli näis hõõguvat. Ta pilk libises üle kõneleja lohkuvajunud põskede, millel kaks ümarikku, punast plekki põlesid. „Tundsin kohe algusest peale herra vastu usaldust. Sellepärast võtsingi südame rindu ja rääkisin kogu oma kurva loo teile ära“.

Võõras noogutas pead. Väljast kuulduisid uisutajate rõõmsad hääled, kes kelkudega sügavas lumes askeldasid. Tõusva kuu paistel läikis jäiselt liuvälja nõörsirge aed. Kogu väli oli rahvast täis, kes rahutult edasi-tagasi aeles; naerdi, käratseti ja naljatati võidu...

„Kogu see asi algas väikese, ilmsüütu kõhaga,“ jätkas kelner, „teate nii: hh, hh. Kunagi ei pöörnud ma selle peale vähematki tähelepanu, isegi minu nainegi mitte, kes muidu ikka nii arg ja kartlik on. Seal tuli ühel päeval verd... Arst ütles: silmapilk võõraste majast välja! See õhk seal on kihvt teie tervele. Noh, paar nädalat ajasin läbi, ilma et midagi oleks teeninud. Aga need kallid arstirohud ja siis see valitud toit! — Kaheksa nädala pärast tõi minu naine viimsed sada marka hoiukassast, ja ometi tundsin end veel päris

jõuetuna. Aga arst naeris mind, kui ma küsimas käisin, et millal jälle tööle võiksin minna. „Kui teie nädala pärast hauda minna tahate, siis — Jumala nimel! Ei, mu kallis; mägedesse peate teie sõitma, kõige parem oleks muidugi Davosisse, minu pärast ehk Oberhofi või Andreasbergi.“

Helises kell.

„Vabandage mind mu, mu herra;“ kelner kadus kuulmatult. Võõras vaatas temale järele. Püksid olid temale laiaks jäänud ja frakk oli nagu mõne tugevama isiku jaoks õmmeldud. Kukla taga aga oli tal juba kaks sügavat lohku...

Kelner tuli tagasi ja tõi praadi. „Palun väga, ärge puutuge seda vaagnat, ta on väga kuum...“ Järsku pöördus ta ümber ja kõhis kaks korda, teravalt kuivalt — hookaupa.

... „Ja siis tuli meile hea mõte: otsisin endale koha siia — talvekurorti. Nii saan ma teenida ja ühtlasi ka igal hommikul kella viiest kuni poole seitsmeni lumes natuke ringi jooksta. Võõrad naeravad vahel, kui nad mind väljas kohtavad, nad peavad mind küll väikeseks tali-sportlaseks. Neil on hea naerda. Jah, kui nad teaksid — peremees laseks mind ju kohe lahti kui ta teada saaks —“ kõneleja vaa-



tas kartlikult ringi ja jätkas poolsoosinal... „et tiisikushaige kelner...“ Helistati jälle. „Eks ole, ega herra mind ometi ära ei anna?“ Kõneleja kõhis uuesti, siis läks ta ruttu kööki. Võõras vahtis pilusilmil vaagna peale, mille kelner talle oli toonud. Siis raputas ta tasakesti pead. Vaene mees oli tõesti kahetsemisvääriline. Ja peale selle oli tal veel naine, kes võib olla värisedes ja kartlikult kodus istus, lootes, et ta haige mees kevadeks tervena koju tagasi pöörab. Võib olla, olid tal lapsedki... Kuid tont võtaks! Kuidas tuli haige selle peale, et ta just sellesse kurorti teenima tuli! Kõige kaastundmuse peale vaatamata polnud väljavaade — ühe tiisikushaige inimesega läbi käia — kuigi meeldiv. Õigust üelda, oli see isegi kuritegu selle mehe poolt, kes haiguse idusid enesega kaasas kandes neid ka teistele, tervetele edasi võis anda. Ta kõhis... jälle vaatas võõras roastbeafi, mis isuäratavalt vaagnal lamas. Ja äkki vapustatud vastikusetundest lükkas sööja toidu enesest eemale, pani noa ja kahvli ära ja tõusis üles. Ta raputas end vähe, võttis närviliselt sigaritoosi ja läks üle pika koridori oma tuppa. Aeglaselt jalutas ta toas edasi-tagasi. Siis helistas ta ja nõudis arvet. Paari minuti pärast astus sügava kummardusega hotellipidaja sisse.

„Herra tohter,“ algas ta nähtavas segaduses, „nagu ma kuulen, tahate teie meie võõraste-majast juba lahkuda?“

Küsitav pööras end järsku ümber ja jaatas.

„Aga esialgu tahtsite teie tervelt neljaks nädalaks siia jääda. Tohin küsida, kas teid millegagi pahandatud on?“

Võõras vahtis veidi pahandatult aknast välja. Siis vastas ta, ikka veel samas asendis:

„Tõepoolest, mul ei meeldi siin enam!“

Peremees sõrmitse piinlikus olekus laudlina narmaid. „Võite julge olla, mu herra, et kõik tehakse, et viga jälle parandatakse. Praegustel rasketel aegadel on kaunis raske võidelda kõigi pahedega... Kas teie ehk ei ütleks, mis teie rahulolematust äratas? Herra võib kindel olla...“

## RÄTSEPAÄRI M. ANDREESSEN

TALLINN, RATASKAEVU T. 14-4. KÕNETR. 17-54

Teatan oma austatud tellijatele, et olen saanud VEEL suurema partii SÜVEÜLIKONNA- ja PALITURIIDEID.

AUSTUSEGA M. ANDREESSEN.

Võõras kortsutas kulme ja vahtis tumedalt põrandale. Ta oli nende nelja nädala peale nii rõõmustanud. — Jumal ise teab, et tal puhkust vaja oli, ta oli ju nii närviline ja peaaegu poolhaige. Ja nüüd pidi ta sama jälle koju tagasi sõitma, ilma et loodetud puhkust oleks õieti maitsenudki. Ja seda kõik vaid kaastundmusest selle kelneri vastu. Järsult end ümber pöörates algas ta ruttu: „Mul pole mingit himu end teie tiisikushaigest kelnerist teenida lasta!“

Peremees seisis pilgu aega kui soolasamm. Ta silmad suurenesid ja vahtisid umbusklikult võõra otsa. „Tiisikushaigest kelnerist?“ kogetes ta. „Jah, seda küll, ta ise ütles mulle seda.“ — „Teie võite kindel olla, et mees veel tänapäev siit lahkub.“ Arst istus pead raputades kirjutuslaua taha ja ütles: „Ei, seda ma küll pole tahtnud.“ — „Kindlasti,“ rääkis peremees, „seda olen ma kohustatud tegema,“ ja otsustavalt sammus ta toast välja. Arst toetas käe aknalauale ja surus pea vastu ruutu. All mürasid ikka veel inimesed, kes puhkust siin kurordis ehk vast sugugi nii hädaliselt ei vajanud. Kuna all, kitsastes ruumides haige konutama pidi, kes vargsel viisil oma tervise-natukest alal püüdis hoida. Võib olla, oligi ta lahti lastud ja kõik ta lootused hävinenud! — Vihaselt viskas arst suitsu põrandale, astus sellele jalaga peale ja heitis siis magama. Kui ta teisel hommikul söögisaali läks, vahtis ta vargsi oma tuttava kelneri järel, aga teda polnud kusagil näha. Tema asemele aga oli keegi punapõseline tüdruk ilmunud. Paar saani sõitis uute võõrastega ukse ette. Mõned noored daamid astusid lund jalgadelt raputades saali, nad istusid ligidal seisva laua ääre: näis, nagu oleks neid mingi asi torganud, tugevasti erutanud. „Ma ei unusta vist iial seda hirmust silmapilku,“ ütles üks daamidest ärevalt. „See käis nii ruttu,“ vastas teine, „nägin teda siis alles, kui ta veduri alt välja tõmmati.“ — „Ei tea, mis inimene see küll võis olla“ küsis esimene. Küsivalt vaatas ta uksehoidja poole, kes samal silmapilgul läbi saali läks. „Kas teie tundsite seda meest, kes täna rongi alla jäi,“ küsis daam. Küsitav jaatas. „Miks mitte.“ See oli meie kelner August. Ta oli väga meeldiva iseloomuga inimene, nii vaikne ja vähenõudlik. Meie kõik armastasime teda... Raudtee ülesõidu koht oli vist küll libe, nii et ta vist libises ja rongi alla jäi.“

Kõliseses pani arst oma tassi lauale, nii et kõik kohvi maha rappus. Ümberolijad vahtisid imestusega teda. Taarudes tõusis ta üles, kiskus ukse lahti ja läks palja peaga, tardunud silmil uksest välja lumme, mis heleda hommikupäikese käes säendas kui klaas... .

## LUDVIG XVI PÕGENEMINE.

Ajalooline jutt. HANS FREIMARKI järel E. J.

Majesteedid olid istet võtnud.

Sügavalt kummardudes astus hertsog Liancourt tagasi ja sules aukartlikult tõllaukse.

Lühikene käeliigutus tema poolt andis parun Vaudrieule teada, et ülemhoovimeistri ülesanded lõppenud ja ülemjahimeistri kohustused alanud.

Kerge liigutusega tõstis parun oma väikest rohelist jahikübarat.

Viibe ...

Kolm kaardijunkrut, kes keiserliku vankri taga hüppevalmis seisis, kargasid oma istetele. Noortel meestel sädeles hele rõõm silmis. Nad olid uhked, et võisid kuningat ja tema perekonda lihavõtteaegsel jahisõidul teenida.

Hertsog Liancourt, kes ikka veel sirgelt ja liikumata sõiduki lähedal seisis, sules hetkeks silmad. Talle näis, nagu pimestaks teda see rõõm, mis noormeeste nägudel säras. Tasane tuksatus läbistas kogu tema keha. Ta mäletas samu aegu kahe aasta eest. Tol ajal sattus hoovi noorsugu tülli: igaüks tahtis kuningat saata. Isegi vaenuliseks muutus nende vahekord. Ja nüüd? Päris imestama paneb, et veel inimesi leidub, kes kuningat teenida tahab. Kui kaua veel? Siis pööravad ka nemad isamaale selja, et kõik purustada, mis neile oli püha.

Hertsogi kitsad huuled värisesid. Ka teda meelitati põgenemiseks. Kõik need targad ja ettevaatlikud, kes oma elu kuninga pärast kaalule ei tahtnud panna, olid temale peale käinud. Kuid ta saatis nad minema. Ta jäi kuningale truuks. Tema ...

Tema mõtted katkestusid.

Juba praegu hakkasid esiratsutajad ülemjahimeistri käsul liikuma. Kõlavalt löid hobusekabjad vastu prügitatud printsihoovi.

Kolmas viibe. Kutsar tõmbas ohjad piigule. Hobused võpatasid. Ja tasaselt hakkas kuldläikega tõld liikuma. Temale järgnes väike salk ratsanikke.

„Miks nad üksikest eemale lähevad?“ Seda küsis üks kaardijunkrustest tõlla tagumisel astelaual oma naabritelt, ilma et pead oleks pööranud.

„Keda sa arvad, Valory?“ küsis teine samasuguses poosis.

„Noh, neid meie järel. Hobused ei jookse traavis, ja kui mu kõrvad mind ei peta, on muist seltskonda kadunud.“

„Hulgused!“ kiristati vastuseks läbi hamaste.

„Mis sina siis arvad, Malden? Nõnda see on. Hooviõhk teeb nõrgaks,“ segas enast kolmas vahele.

„Seda rohkem peaks kuningas meie poole hoidma. Aga teeb ta seda? Millist vaeva me ei näinud, enne kui meid nende hoovi hädapasunate asemel saatjateks määrati.“

„Jah, kallis,“ — kolmas tumejuukseline käharpea moonutas pilgates ülemist huult, kus pruunil näovärvil kerged mustad ebemed esile puhkesid, „meie surelikud oleme temale liig toored ja karedad, pole küllalt painduvad. Meie võiksime ka kord kõneleda ehk märku anda, mis tunnistaks, et see hea pole, kui kuningas eneselt rahvuskogu poolt ühe õiguse teise järele kärpida laseb. Aga seda ei tohi ju. See on kombekorra vastu.“

„Käigu see kombekord kuradile!“ Malden hüüdis seda kaunis valjusti. Pead ettepoole pöördes, nägi ta äkki rahvamurdu, mis esiratsutajate ja tõlla vahele tungis. „Nagu näha, ei keela kombekord enast tagasi tõmbamast.“ Vihapuna tõusis junkrul kuni otsani. „Moustier,“ ta tõukas käharpead, „maha ja uste ette! Nad tulevad!“

Ta ise jäi harujalul astmelauale seisma.

Valory kargas teiselt poolt maha ja asendus tõlla teise ukse ette.

Sõiduk seisis kiilutult rahamurdu, mis kordkorralt suurenes.

„Kuningas tahab meid maha jätta! Kuningas peab Pariisi jääma! Pidage pagar kinni, muidu jääme leivata!“ kõlasid hüüded läbisegi. läbisegi.

Häältes ei kostunud pahameelt. Ka polnud ühtki tigatedat nägu näha. Pariislased ei soovitud kuningale halba, nad armastasid teda. Selle eest pidi ta aga tegema, mis nad tahtsid. Ja nüüd tahtsid nad, et ta mitte St. Cloudi ei sõidaks.

St. Cloud asus kaugel metsa sees. Kes teab, mis seal kõik ei peitunud? Sõjaväed? Ühel ilusal päeval lähenevad nad. Hakatakse laskma. On haavatuid ja surnuid. Ei, seda ei tohtinud olla! Pariislased polnud küll verevalamise eest hirmu. Bastille võitmine nõudis hulk inimohvrid. Kuid need olid türannid. Nendest polnud kahju. Vabadusvõitlusi ei tohtinud aga asjata ohtudele kätte anda. See-

parast oli parem, kui kuningas Pariisi jäi. Tema poolt ei olnud küll kardetavaid üllatusi odada. Oleks ta üksi läinud, oleks teda minna lastud. Kuid ühes oli austriaalanna. Seal olid ka aristokraadid. Liikumatuks, käed puusas, seisid nad tollaukse ees ja taga vankril, valmis igal minutil kuningat pealetungimiste eest kaitsma. Kuningat oma armsate pariislaste pealetungimiste eest!

Vihased rahvapilgud tabasid kolme junkrut.

„Eest ära! Kuningas peab jääma! Eest ära!“ Keegi tüse lihunik oli ette tunginud. Valory käest kinni haaranud ja katsus teda eemale tõmmata.

Noormees pingutas muskliid. Ta ei liikunud ega taganenud. Nagu rauast kuju seisis ta omal kohal.

Vastasuks avanes ettevaatlikult. Värisev hää tungis Moustieri kõrva. Mis see ütles, ei kuulnud ta suures ärevuses. Kuid ta vastas nii kõvasti, nii kõvasti, et terve rahvahulk seda kuulis:

„Olge muretu, majesteet! Mul on ainult kaks paljast kätt. Aga need,“ ta tõstis nad üles ja tõmbas sõrmed kokku, „need oskavad haarata.“

Nurin käis läbi rahvamurru.

Junkur viskas uhkelt pea kukla ja vaatles oma mustade, kiirgavate silmadega vaenuliselt oma vastaseid.

Selle peale ta ei mõtelnud, millega asi lõppeda võib.

Nad olid juba tükk aega seisnud kesk legendikku, kaugel kuninglikkudest aedadest. Igalt poolt valgus rahvast juure. Päästjaid polnud kuskil näha. Esi- kui ka tagaratsutajad olid sõidukist eemale tõrjutud.

Juba puudutasid mõned rahva seast hobuse rakkeid, ei hoolinud sellest, et kutsar piitsa vibutas.

See tegi meeleolu ärevaks.

„Tõmmake see koer ometi istmelt!“ ässitasid naistehäälled.

Paar noort poisimolku olid valmis ettepanekut täide saatma ja kutsarit pukilt maha tõmbama.

Moustier pidas aru: kas minna mchele appi? Kuid kes valvab ust, mille taga istub kuninganna?

Enne veel, kui ta selgusele jõudis, kuulis ta teiselt poolt rõõmukisa. Tuulekiirusel lagunes see laiali. Rahvamurd, kes alles nõudlikult nende ees oli seisnud ja kelle näoilmed ikka ähvardavamaks läksid, muutus äkki. Ta lehvitas juba mütse ning rätikuid, viipas kätega, ja rõõmuhüüded ei tahtnud lõppeda:

„Ta jääb! Kuningas jääb! Meie kallis kuningas jääb Pariisi!“

Ja käsi, mis hiljuti valmis olid hobuseid eest rakendama, et kuninga sõitu takistada, suudeti vaevalt ära hoida seda tegemast, et ise asemele minna ja kuningat lossi tagasi viia. Ja selle muudatuse olid kuninga vähesed sõnad toonud, mis Valoryt käskisid vankrit tagasi pöörata.

Hõiskava rahva saatel mindi samm-sammult lossi poole. Isegi lossi sissekäigul ei lasknud inimhulk ennast vahtidest eemale tõrjuda. Parvena tungis ta printsihooivi ja tervitas kuningat väljaastumisel „Ludvig elagu!“ hüüetega. Kui aga kuninganna nähtavale tuli, vaikis hulk.

Silmapiilguks peatus Maria Antoinette tolla astmel. Külmal ja käskivalt vaatles ta ette tungivat rahvast. Pikkamisi, ennast sirgu ajades, läks ta temast mööda. Aga kunstpuna tema huultel oli kahvatanud ja tema põsed olid valgemad kui puudrikord.

Talle järgnesid kolm junkrut.

See oli jällegi kombekord. Kuid sel hetkel ei mõtelnud keegi selle peale. Isegi selles suhtes nii piinlik hertsog Liancourt oli rõõmus, kui ta majesteetide sisseastumiseks hiljaks jäädes, uksehoidjalt kuulis, et kuninglik perekond tervelt tagasi jõudnud ja oma tubades viibib.

Tundes luuravaid silmi oma selja taga, kiirendas Maria Antoinette samme.

Ainult üksi tahtis ta olla. Rahu saada.

Ta ruttas läbi Diaana-rõdu.

Kolm sõpra tema kannul, Moustier kõige ees.

Kuninglikkude esitubadeni jõudes, kargas ta ette ja avas ukse.

Maria Antoinette kohkus. Kuid silmapilk tundis ta saledas noormehes oma endist vahvat kaitsjat rahvamurru. Lahke vaade riivas teda ja jäi pilguks tema tumedatesse silmadesse peatuma. Siis kostis tasane hää, nagu hingeõhk: „Täna teid, mu sõber!“

Verilaine tõusis Moustierile pähe. Kõrvades kostsid trummilöögid ja pasuna hüüded. Ta nägi ennast kihutavat tulisel hobusel vaenlastele vastu. Kõrgel üle nende peade läikisid sõjariistad. Ja all nende jalgel lamas kuninganna. Tema, Moustier, võidab ja päästab.

Ukse kinnilangemisel kustus viirastus. Eksivalt vaatas ta ringi. Malden ja Valory seisis tema kõrval.

„Mis ütles sulle kuninganna?“ päris Malden.

„Tema ütles midagi?“ Ta pidi mõtteid koguma.



## KÕIGE SUUREM TUBAKATEHAS EESTIS.

Foto Parikas.

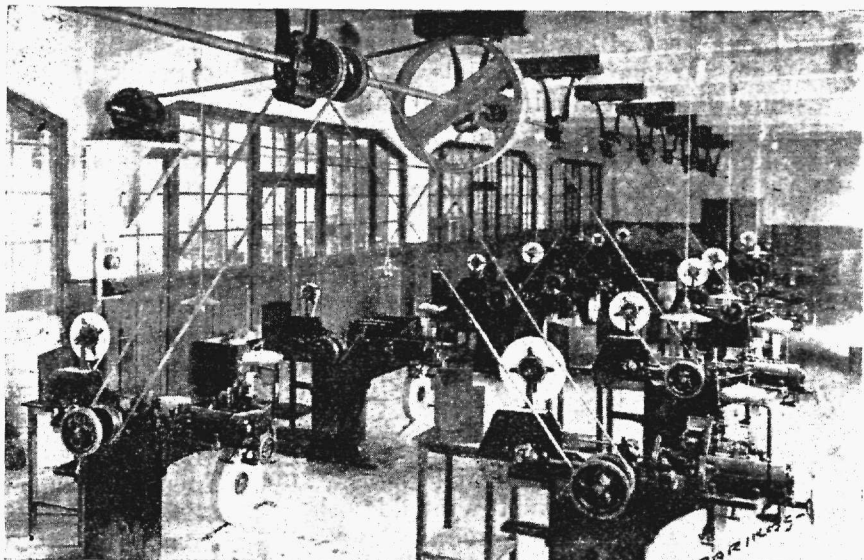
Teatavasti läksid läinud aastal mõlemad suuremad ja tubakaturgu juhtivad Eesti tubakatehased -- Havanna ning A. Reier & Ko. ostuteel kohaliste ja võõrsilt tulnud juutide poolt asutatud trusti kätte. Selle tagajärjel oli kohalik tubakaturg vastava võistluse puudusel üle aasta peaaegu täiesti ülalnimetatud trusti käsutada; ainukeseks vastukaaluks temale oli Eesti ettevõtte A./S. Tubak, kes aga võistluses suurt midagi ära teha ei suutnud suuremate kapitaalide puudusel. Et sellest asjaolust tekkinud ebaloomulikule muulaste tubakamonopoolile lõppu teha ning uut tõuget ja hoogu Eesti ettevõtlikkusele tubakatööstuse alal anda, ühinesid Havanna ning A. Reier & Ko. endised omanikud h-rad V. Tomingas, H. Anton, E. Reier, A. Kaljo ja J. Luts ühisesse uude ettevõttesse nime all aktsiaselts Astooria.

Nimetatud seltsi poolt algatatud uus tubakatehas avas oma tegevuse 10. märtsil s. a. ja on oma sisseade ning ruumide poolest kõige suurem ja moodsam sellesarnane tööstusasutus Eestis. Tehasel on oma trükikoda, litograafia ja papitööstus; hariliku 8-tunnilise tööpäeva juures valmistatakse 1 miljon paberosse ja 100 puuda peentubakad. Peale siseturu rahuldamise

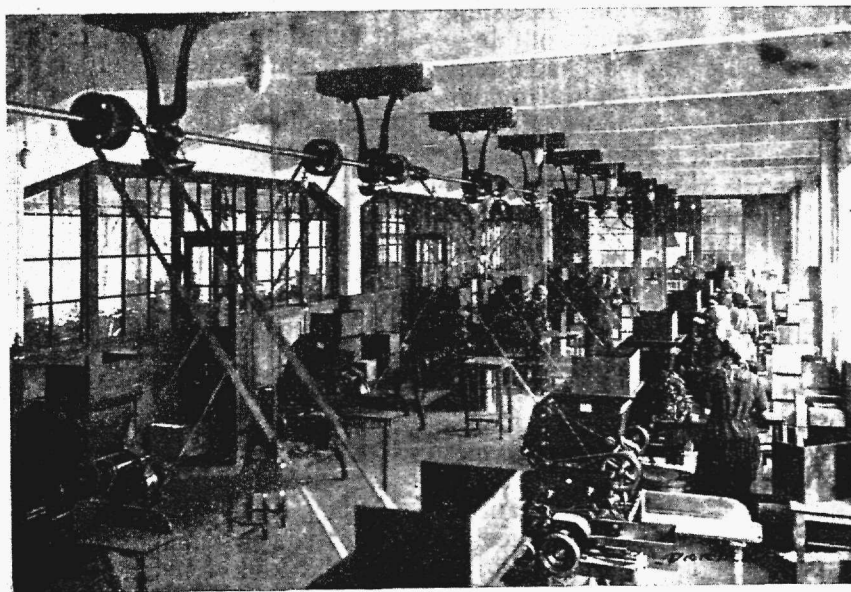
eksporteerib tehas omi saadusi veel Inglismaale, kust sellekohased tellimised juba olemas.

Meie seniste puudulikkudes ja kitsastes üüriruumides tegutsevate tubakatehastega võrreldes on uus ettevõtte samm edu poole. Astooria võistlus trustiga võib hindade kunstliku kõrgendamise või kõrgelhoidmise eemaldada. Käesolevas numbris toome mõned ülesvõtted tehase ruumidest.

Foto Parikas.



„Astooria“ tubakavabriku toppimismasinat saal.



„Astooria“ tubakavabriku hülsimasinat saal.



„Aga muidugi.“ tõendas Valory. „ta ütles sulle midagi.“

„Jah.“ Ta pigistas huuled kokku. Nüüd teadis ta küll, mis kuninganna oli öelnud. Kuid miski hinna eest ei kordaks ta neid sõnu, isegi mitte oma parematele sõpradele.

„Mulle näib, nagu oleks ša pisut segane.“ Malden haaras Moustieri õlast ja raputas teda sõbralikult.

„Ah, lase!“ põikles see. Sõbra tumma küsimise peale ütles ta pealiskaudselt: „Kuninganna laseb teid tänada!“

„Hm!“ imestas Malden. „Ja see mõjus nõnda sinu peale? Naljakas!“

„Ära narri teda!“ Valory pani käe väikse õlale, „ta vaatas vist kuningannale esimest korda silmi, ja see võib ju igauht hulluks teha!“

Järgmisel päeval lõunaajal istusid meie kolm sõpra vahitoas, kust vahtisid selle osa kuninglossi valiti, mida Shveitsi hooviks nimetati. Harilikult langes see valvekoht ikka Shveitsi kaardiväe peale, millest ka hoovi nimetus on tekkinud. Et shveitslastele pikeemat puhkeajaga võimaldada, tulid nende asemele kaardiväeosad.

Täna oli järg Maldeni, Valory, Moustieri ja nende meeste käes.

Alles oli vahtide vahetus olnud, ja need, kes vabaks said, istusid kivipinkidel vahitoa ees. Seal oli alati midagi näha ja kuulda. Naeruks leidus ainet palju. Jutuvadin ja laulusumin kostsid läbi avatud akna tupp.

Valory istus laua ääres ja kirjutab. Moustier lamab pingil, käed pea all. Avasilmil unistas ta endamisi. Ikka ilmus piltidesse kõrge naiskuju, kes hädas oli ja keda tema päästis. Mälestused lapsepõlvistest muinasjuttudest segunesid hulka. Ta nägi üksikutel kaljudel õudseid losse, kust valged käsivarred looridega alla viipasid. Süngetest metsadest tungis ta koletiste koopa, mis teda vangistasid.

Neis unistustes ei lasknud ta ennast sugugi segada, kui üks avanes, ja keegi sisse astus. Raskest käigust tundis ta ära. See oli Malden.

Malden tuli parajasti väljast. Ta oli omale uue „Moniteur“i“ numbri kaasa toonud. Ehk ta küll puhastverd põllumees oli ja tervet seda kirjutust näljakunstiks pidas ja nende asutajaid päevavargateks sõimas, kes luku ja riivi taga istuma peaks, nägi ta ometi, millist mõju just niisuguste ajalehtede ja ajakiriade väljaandjad avaliku arvamise peale avaldavad ja seeläbi jooksivaid asju ajavad. Alguses oli ta kõiki lehti lugenud, parem- ning pahempoolsete omi, ei lasknud ennast keskpartei värvita eeskava-

dest kohutada ja uuris isegi äärmiste radikalistide sõimusõnu lendlehtedelt, et ka nende kavatsusi tundma õppida. Ta jõudis aga lühikese aja jooksul otsusele, et ühtki suurt sõna, ei seda kisa ega menu tõsiselt võtta ei või. See oli paljas meeoleolu loomine. Sest ajast ei lasknud ta ennast enam parteide juhtidest niinapidi vedada, vaid luges ainult „Moniteuri“. Tema asjaliku sisu pärast igapäev otsast lõpuni läbi. Ja seda ka ainult teadmise pärast.

Sel korral ei jõudnud ta oma lugemisega kuigi kaugemale.

„Neetud hulgused!“ Tugev rusikahoop virutas lehed põrandale.

Valory ja unistustest ärganud Moustier küsisid ühest suust: „Jakobiinlased?“

„Lollus! Need mehed sulenärjad „Moniteurist“ Maldeni nägu löi viha pärast punetama. „Kas seal ei seisa selgelt must valge peal, et Tema kuninglik Majesteet kõigearmulisemalt on otsustanud pühi mitte St. Cloudis, vaid Pariisis veeta, sest eilsel väljasõidul olevat ta lõpulikult pariislaste truuduses ning poolehoius veendunud. Niisugune võltsimine! Truudus ja poolehoid? Kartus ja usaldamatus on see. Ja kuningas laseb säärast valet oma nimel laiali kanda. Seal peavad ju kõik, kes tema poole hoiavad, mõistuse kaotama.“

„Kuningas ei tea sellest vist ise mitte midagi,“ arvas külmavereliselt Valory.

„Seda hullem temale ja tarvilikum, et ta siit lämbunud õhust välja pääseks sinna, kus värsked tuuled puhuvad.“

Valory noogutas jaatavalt pead. „Ta peaks parteide asjadest eemalduma. Nõnda kuuleb ta täna üht, homme teist. Vaevalt on Mirabeau maha tehtud, seal hakatakse Dantoni niitidesse mässima. Ja vahepeal töötavad pagulased tema kallal, kes oma siinsete varanduste pärast hirmul.“

„Ah, mis parteid!“ vastas Malden ägedalt. „Parteides ei peitu suurim hukatus. Ka mitte see pole peasi, et igauks kuningat oma poole kisub. Aga õnnetus on see, et tal ainult argpüksid ümber, kes talle silmi ees lahked, ja mitte mehi, kes julgeks tõsist sõna rääkida. Seepärast peab ta lahkuma. Ja mida varem, seda parem. Ja,“ ta kummardus teiste poole ja kutsus nad lähemale, „kui see teisiti ei lähe, siis väevõimuga ja vastu tema tahtmist.“

„Jah, sul on õigus!“ löi Moustier lõkkele. „Meie peame teda päästma, kui ta ka ise ei taha, teda ja kuningannat. Kes teab, mis need kuradid kõik temaga teha ei mõtle? Eile oli ainult lastemäng. Laske aga tuleb üks, kes hästi ässitada mõistab, nagu näituseks Marat,

tuntud „rahvasõber“! Ta vaikis, sest see mõte oli liig kohutav.

„Mõtelge hästi järele,“ ütles Valory. „Olete nii kindlad, et see tõesti hea on. Ma tean, teie ei soovi halba. Kaalu järel, Malden, mis mõtleb sellest rahvas. Ei tahaks küll uskuda, kuid mulle näib, et kuningas nõus on, aga millist tagajärge toob see põgenemine?“

„Rahvas! Ja ikka rahvas! Sa oled vist herra Rousseau „Ühiskonna lepingut“ põhjalikult läbi lugenud.“

Valory ei lasknud oma rahu rikkuda. „Mina olen seda kuulsat teost sama vähe lugenud, kui sinagi. Kujutan omale ainult rahva seisukorda ette, kuhu ju minagi kuulun!“

Moustier raputas rahulolematult pead. Valory kaalumised näisid talle liig külmad. „Igatahes,“ kinnitas ta, „peavad kuningas ja kuninganna Pariisist lahkuma!“

Malden haaras tema käe ja pigistas seda kaastundlikult. „Meie saame üksteisest ikka aru, aga see filosoof,“ ta näitas Valoryt, „teab alati paremini.“

„Sugugi mitte,“ püüdis see ennast kaitsta. „Ma olen teiega täiesti nõus: kuningas peab Pariisist lahkuma. Ainult ütlen mina: ta peab ise minema ja päsepäeva ajal kõikide nähes.“

„Kui kaugele ta jõuab, nägime ju eile.“

Valory vangutas pead. „Leiduks ju ka juhuse. Kuna...“ Ta neelas sõnu alla, mis ta ütelda tahtis. Ta tundis ju väga hästi kuninga nõrka iseloomu, ja teadis ka, et see juhust tarvitada ei oska. „Kui mitte sel viisil, siis teisiti. Igatahes kuninga nõusolekul.“

„Ja seda nõusolekut peab temalt võitma.“

„Kelle poolt?“

„Meie poolt.“ Moustier kargas püsti. „Kui teie ainult kaasa töötate, kui teie ainult kaasa aitate! See peab täide minema.“

Ta sirutas sõpradele käe välja: „Kuninga pärast!“ Ja kui Valory pisut kõheles, lisas ta juure: „Isamaa pärast!“

Ühine tugev käepigistus kinnitas sõprade lepingut.

Siit peale oli junkrute kokkusaamisel esimene küsimus: „Oled sa temaga kõnelenud?“

Nad olid omavahel otsustanud, et see, kes kuninganna tubade ees vahil on, esimesel võimalusel temale läheneda püüab ja selgeks teeb, kui tarvilik neil oleks Pariisist lahkuda. Ja et nende kavatsused rutemini edeneks, olid nad pealiku nii kaugele viinud, et see nende päevade sees vahikorrad nende vahel ära jagaks. Tänu sellele, et nad endid viimsel väljasõidul nii vahvalt ülal pidasid, leidis nende soov täitmist.

Esimene, kes vahile läks, oli Moustier. Põksuval südamel ilmus ta kohale, kindel, et juba lähemal ajal uks avaneb ja kuninganna kas väheste hoovidaamide saatel, või koguni üksinda välja astub.

Kuid vaatamata pilkude peale, mis vahetpidamata otse ukse külge olid naelutud, nagu tahaks nad selleläbi avamist kiirendada, ei läinud tema soov täide.

Varem kui ta arvas oli tema aeg ümber, ning asemele tuli Valory.

Valoryle järgnes Malden ja Maldenile jällegi Moustier. Kuid ka see vahikord ei õnnestunud paremini. Järgmisel päeval nägi ta küll kuningannat mitu korda, kuid ikka oli ta teiste saatel. Ehk talle küll näis, nagu puudutaksid kuninganna silmad teda eriti hellalt ning tähepanelikult, lohutas see teda vähe, sest oma eesmärki ta nii kui nii ei saavutanud.

Kolm päeva möödus tagajärjetult. Poleks Maldenit ega Valoryt olnud, oleks Moustier kõik lootused üles annud. Nii ruttu kui ta süttus ja vaimustusesse sattus, nii raske oli temale püsivus.

Oli seda tarvis, pidi ta palju enesega võitlema.

Ka nüüd oli lugu samasugune. Kõrgemeelusest, millega ta oma vahikorda algas, polnud midagi järel. Ta täitis küll truult kohustusi, kuid ei lootnud mingit tulu. Ta oli isegi kindel, et kui ta kuningannat üksinda kohtab, ta kohmetub ega õigeid sõnu ei leia. Ja, aga kui teda hädaoht ähvardab, nagu tol korral, siis on ta jälle mees. Kuid siin, kus ta nii sageli temast mööda käib, mis võib ta siin? Kas ei pea ta teda lapsikuks, kui neid nõuandeid kuuleb? Kas ei tea tema ise paremini, kui nemad kolmekesi kokku? Kuis võisid nad üldse sarnase peadpööritava mõtte peale tulla, et kuningat Pariisist välja meelitada?

Mida rohkem ta asja kaalus, seda lapsikum näis plaan. Kuid sellest ei kõnelenud ta oma sõpradele midagi. Ta teadis juba, mis need talle sellepeale vastavad: „Esiteks tahad tähed taevast maha tuua, ja kui see nii kergesti ei lähe, nimetad kõik narruseks.“ Eriti hakkaks teda Malden pilkama. Aga veel hullemad on Valory põlgavad pilgud. On parem, et nemad asja oma kätte on võtnud. Aga Valory, ei, Valory ei saavuta samuti eesmärki. Valory kaalub liig kaua. Niisugusil juhtumisel peab ruttu ja selge peaga otsustama. Malden oleks neist kõige kohasem.

Väike Moustier ohkas.

Tema arvamine läks täide.

Maldenil oli õnne. See juhtus kolmandal



õhtul. Veel üleni erutatud läbirääkimistest, astus ta vahituppa.

„Sina oled kõnelenud?“ Moustier luges tema näost jaatava vastuse. Ta ei nimetanud meelega kuninganna nime, sest toas oli mitmesuguseid inimesi: kes teab, ehk kuulus mõni radikaalsete parteisse.

Malden noogutas pead. Siis tõmbas ta teda kõrvale: „Meie peame kõnelema. Pealikuga on asjad korras. Jutustasin temale õhtusöögist, kus palju ilusaid tütarlapsi ja kus meie kolmekesi puududa ei tohi. Ta on hea papa. Jalamaid vabastas ta meid kahekesi. Ka Valoryle lubas ta asetäitja saata. Olen kindel, et ta kõik teeb, mis võimalik.“

Ta lükkas oma käsivarre Moustieri omast läbi. „Tule, väike, tee ennast ilusaks,“ ütles ta valjusti. „ilusaid daame ei tohi oodata lasta!“

Tund hiljem istusid nad Maldeni juures koos. Ta oli hea õhtusöögi ja palju veini tellinud. Ise kugistas ta punnispõsil ja sundis vahetpidamata külalisi ette võtma, ehk küll Valory, kes igas asjas piiri pidas, mitmeti tänanud ja Moustier suures ärevuses vaevalt tüki alla neelas.

Kuna ta ise sõi, jõi, viina kallas ja ennast hoolega varustas, rääkis ta:

„Nõnda, kõik on korras. Et kuningas Paariisit lahkub, on kindel. Vahejuhtumine viimsel väljasõidul on temalegi mõõdu täis ajanud. Nüüd ihkab ta ise ära. Ainult kuidas, pole veel otsustatud.“

„Nagu alati, luuakse ka nüüd igasugu plaane,“ pilkas Valory. „Väga võimalik, et ka selles asjas nii kaua nõu peetakse, kuni kõik hilja.“

„Ei, seekord mitte. Kuninganna ise võtab osa. Ja mis kõige otsustavam, südametunnistus sunnib kuningat seda tegema. Ta ei saa leppida, et ta oma allkirjaga tsiviilkonstitutsioonile mitmetele vaimulikkudele ja usklikkudele nii palju meelehärma on teinud.“

Valory huuled tõmbusid kokku, kuid ta vaikis. Tema vabameelne mõtteviis oli kaugel fanatismist. Kuid seda vabadust, mis ta enda juures maksvaks pidas, nõudis ta ka teistele, vaadaku vastased selle peale kuis tahes.

„Meil on nüüd palju tegemist: kuninganna oli ülirohumus, kui teid ja ennast tema teenistusse pakkusin. Ta ütles, et meie ülespidamine viimsel väljasõidul näitab, et meie kõige kohasemad oleme sääras ülesannet täide viima. Meie väiksest loodab ta eriti palju.“

Moustier punastas ja langetas häbelikult pilgu.

Malden lõi talle veidi toorelt õlale: „Sa ei pruugi häbeneda. Ega tema tea, et sina meie plaani juba niisama hästi kui täiesti üles olid annud.“

„Teie teadsite?“

„Me tunneme ju sind,“ naeris Valory. „Ära aga heitu, sa võid ju kõik jälle heaks teha, mida oled mõttes patustanud.“

„Ma teen seda,“ vastas Moustier kindlalt, võttis klaasi, mis tema ees seisis ja tühjendas selle põhjani. Sel õhtul ei joonud ta enam.

Järgmistel päevadel peeti kibedasti nõu. Kõiksugu teateid anti edasi, jagati kohustusi. Hulk inimesi sai lihtsate riiete muretsemiseks jalule aetud, kübarategijaid ja rätseppi. Mida kauem meie sõbrad ettevalmistustes osa võtsid, seda romantilisemad näisid nad endale. Önn oli, et Malden pealikule kolmest magusast tütarlapsest oli kõnelenud. See jutt lasi ennast igale poole venitada. Ja pealik, kes oma noorusaega meelega tuletas, ei pigistanud mitte ühe, vaid sagedasti mõlemad silmad kinni.

Õnneks vähendasid läbirääkimised krahv Ferseniga, kes kuninganna lähim usaldusmees ja kes põgenemiskatses kaasa lubas aidata, noormeeste romantilist vaimustust ja näitasid, kui tarvilik on selge ja kaine kaalumine. Ka kuninga vahelduv otsustamine jahutas juhtumisteotsijate tuliseid meeli ja hoidis nad ohtudest eemal. Aga sellegipärast muutus nende seisukord põgenemisplaanide muutmise ja tähtaja edasilükkamise tõttu päev-päevalt kardetavamaks. Kergesti võis keegi nende plaane teada saada ja üles anda.

Jutuajamistel Ferseniga avanesid noormeeste silmad nii mitmeski asjas. Nõnda lihtne, nagu nad omale ette kujutasid, polnud põgenemine sugugi mitte. Isegi Valory, kes kuninga ebakindlat otsustamisvõimet pilkas, nägi, et ta selle iseloomu kui ka teiste isikute vaadet, kes vastu olid, liig madalalt oli hinnanud.

Plaan, mida kõige soodsamaks peeti ja mida isegi Mirabeau toetas, heideti kuninga poolt kõrvale. Mirabeau soovitas rahvuskogu poolt ettepanud maajagamist departementidesse tarvitada, et valitud komisсарid provintside rahvuskogu laialisaatmist ja uut valimist nõuaksid. Samal ajal hakkaks vaenlased, eriti Saksa keiser ja Preisimaa idapiiril tegevust alustama. Kindral Bouille, kes sealseid väeosasid juhatas, valmistaks uutele pealetungimistele ja koondaks kuninga poolehoidjad ühe lipu alla. Väeosad ja piiriäärsete linnade valitsused hakkaks lõpuks rahvuskogult kuninga juuresolekut nõudma.

(Järgneb.)

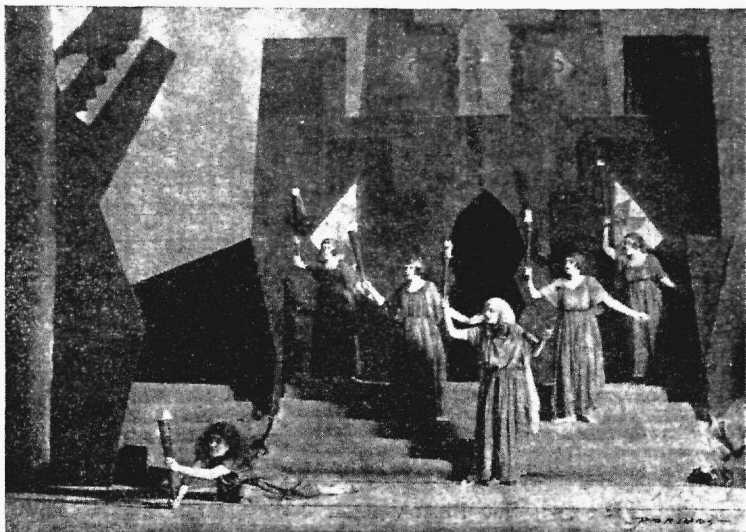
Foto Parikas.

**Hoffmanstali „ELEKTRA“ „Estonias“.**

Foto Parikas.



Elektra (H. Gleser) ja tema vend Orest (H. Lauter).



Elektrale teatatakse kuninga ja kuninganna surmast.

**MÕNDASUGUST.****Ebauskl Ingliše näitelaval.**

Et näitlejaskond kogu ilmas ebausklkikudest ettekujutustest kõikumata kindlusega kinni peab, on tuntud tõsiasi. Vähem tuntud peaks vististi olema, et just külmal ja kainel Inglismaal näitlejad selle poolest kõige „radikaalsemad“ on. Nõnda ei peeta Ingliše laval reedel millalgi proovi ja kui mõni direktor omale seda lõbu lubada tahab, et selle õnnetu päeva peale esietenduse määrab, siis võib ta kindel olla, et tühjadele toolidele mängib. Näitemängu ettekandmisel, mille tegelaste nimekirjas 13 osa on, saavat pärast mõnede isikute kindlate tõenduste järele mõõdapääsemata ühe tegelase surm olema. Ka paabulinna suled, millele näitelava traditsioonid kogu ilmas haigust kaasatoova tähenduse annavad, on Ingliše teatris kindlasti keelatud.

Ühes näitemängus nõudis autor näitleja ilmumist lahtise vihmavarjuga näitelavale. See etteaste pidi aga vahele jääma, sest ei leidunud ühtegi näitlejat, kes valmis oleks olnud nõutaval viisil esinema. Näitleja, kes proovi ajal nii ennast unustab, et omaette ümisema ehk vilistama hakkab, nõiduvat kergemeelselt oma direktorile igaks etenduseks tühja saali; vilistab ta aga oma kodus, siis saadab ta oma naabrile haiguse kaela. Laialt maad võtnud on ka ebausklkik eelarvamine jalanõude vastu, milles debütant esimest korda näitepõrandale astub. Ingliše kunstnik hoiab eriti neid jalanõusid kui talismani ja tarvitab neid ainult esietenduse puhul. —o.

**Linnu-sulgede värvist.**

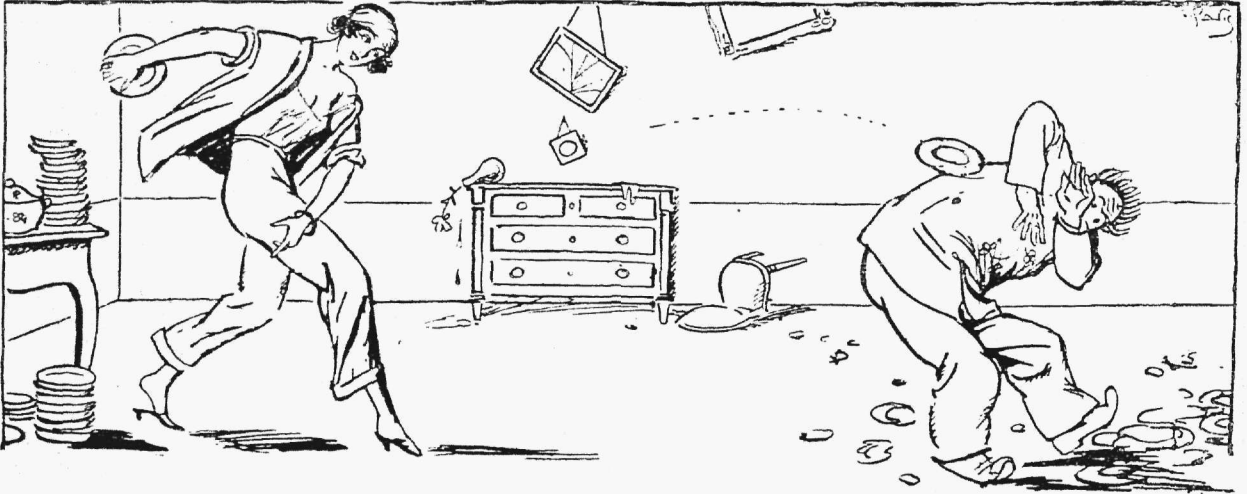
Kuidas tekivad värvid linnu-sulgedel? Loodusel on siin kaks teed tarvitada. Muist värve: must, punane, kollane ja nende varjundid, mõnikord ka roheline, tekivad värvioolluste, n. n. pigmentide varal. Neid värv-

ollusi sisaldavad suled terakeste või pulgakeste kujul ehk ka vedelas olekus. Teised värvid ja enamasti roheline olenevad sulgede ehitusest. Mustaks või pruuniks pigmenteeritud sulgede pealispinnal leiduvad väikesed rakukesed, mis nagu prismad mõjuvad; nendes murduvate valguskiirte mõjul näeb meie silm kõiki vikerkaarevärve sule pinnal. Sel kombel moodustub sulgede metalline lõige, mis kolibri sulgedel kõige kaunim. Need sule ehitusviisist olenevad värvid ei ole tõepoolest järelikult mitte olemas; nende olemasolu ripub vaatleja silmade seisukohast. Neid nimetatakse seepärast ka subjektiivseteks värvideks vastandina objektiivsetele pigmentvärvidele, mis vaatleja silmadest ei olene. Mõlema värvungi-laadi kombinatsioonidest tekib varjundite mitmekesisus, mis mõne linnu sulgedele nii toreda kiravuse annab. —ts.

**Ajakirjandus Jaapanis.**

Kiirelt edenevas Jaapanis oli ajaleht mõne aastakümne eest alles tundmata asi. Nagu „Temps“ teatab, ilmusid tõusva päikese maal esimesed ajalehed umbes 1880 aastal ja neil oli vähe lugejaid. Üks ajaleht elas umbes kaks aastat rasketes majanduslikes tingimistes ja tal oli üleüldse kaks tellijat. Tähtsamate ajalehtede esimesed eksemplaarid ilmusid lõuna paiku ja viidi kandjate poolt koju. Lehekandjad ei liikunud siis mitte sarnase kiirusega nagu tänapäev, vaid nad peatasid igas majas ja jõid igal pool tassi teed ära. Sel teel jõuti siis lehtede kandmisega lõpule alles hilisel õhtutunnil. Lehekandjate puudusel olid toimetajad sagedasti ise sunnitud seda tööd tegema. Alles Vene-Jaapani sõja ajal õppisid inimesed ajalehte huvitusega lugema. Tänapäev on ajakirjandus revolutsiooni eelväeks. Kõik Tokio kodanikud loevad hommikul trammivagunis tähelepanelikult oma ajalehte, mis vanameelseid ärritab, kes näevad et ajakirjanduse suud on raske sulguda. Jaapani ajakirjanikud on teadlikud oma võimust, võimust, mis sagedasti veriste kokkupõrkamisteni viis. Keisrile ja parlamendile meelepärase katsuva kabineti äraastumine oli ajakirjandusline võit. Täna on Jaapanis 850 ajalehte ja 1850 ajakirja. Lugupeetavam ajaleht Tokios on „Jij Shimpo“, ilmub 80 tuhandes eksemplaris; „Asahi“ ja „Nischi-Nischi“ ilmuvad ühel ajal Tokios ja Osakas. a.

### Kui naised sporti ajama hakkavad.



Mees: Soovitsin naisele sporti ajama hakata Nüüd viskab ta niihästi ketast, et hoia alt!

### INDIA NALJAD.

#### Esimene nimi narride nimekirjas.

Ühel päeval tuli suurem hulk kaupmehi kuninga juure ja pakkus temale hobuseid müüa. Kuningale meeldisid hobused väga, ta ostis nad ära ja andis kaupmeestele lakhi (=100 tuhat ruupiat) kokkulepitud hinnast rohkem; kusjuures ülesandeks tegi nende kodumaalt temale veel hobuseid tuua. Selle järele lahkusid kaupmehed kuninga juurest.

Ühel päeval oli kuningas heas meeleolus ja vähe purjus. Selles meeleolus ütles ta oma kantslerile: „Valmista mulle kord kõikide narride nimekiri.“

Kantsler vastas alandlikult: „Ma olen selle juba valmistanud ja esimeseks nimeks selles on tema majesteedi nimi.“

„Mispärast?“ küsis kuningas ja kantsler seletas:

„Lakk ruupiaid, mis makseti kaupmeestele ilma mingisuguse kindlustuse võtmata ja nende elukohtade üles kirjutamata, et nad veel hobuseid tooks, on narruse tunnistus.“

Kuningas küsis: „Kui kaupmehed siiski hobuseid toovad?“

Siis vastas kantsler: „Kui nad hobuseid toovad, siis kustutan ma tema majesteedi nimekirjast inaha ja kirjutatan kaupmeeste omad asemele.“

**PARIKAS FOTOGRAAFIA**  
Kuninga tän. 7.  
Ateljee avatud:  
ärip. 9-5. pühapäev. 11-2.  
Tel 7-50  
Portreed-Grupid-  
suurendused

#### Eksitamata luuletaja.

Luuletaja oli tähtsa isiku kohta kiidulaulu loonud, kuid ei saanud selle eest mingisugust tasu. Siis valmistas ta tema kohta pilkelaulu, kuid tähtis isik ei lausunud temale sõnagi.

Järgmisel päeval läks ja istus luuletaja selle tähtsa mehe läve ette. Siis ütles tähtis mees temale: „Sa tegid minu kohta kiidulaulu, lugupeetud luuletaja, ja ma ei annud sulle selle eest midagi. Sa tegid pilkelaulu minu kohta ja ma ei kulutanud sellepärast sinu peale ühtegi sõna. Miks oled sa nüüd siia maha istunud?“

Siis vastas luuletaja: „Nüüd ootan ma siin kuni suren ja siis luuletan ma surmaiaulu.“

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

#### Ilu-, tarbe- ja lastemänguasjade tööst. ja kaupl.

#### K. & M. SINKA.

Narva maant. nr. 50

Soovitab rikkalikus valikus igaseltsi lastemänguasju, plekk köögi- ja piimanõusid, koolitarbeid ja kirjutusmaterjaali. Oma tööstuse tutvustamiseks hinnad igapäevale kättesaadavad.  
Müük en gros ja en detail.

#### MÜTSIKAUPLUS

Suur Pärnu maantee nr. 8.

Soovitab suures valikus igasugu mütsi ja kübaraid. Hinnad väljaspool võistlust. Austusega

mütsikauplus S. Pärnu mnt. 8.

„Oda“

#### Kes armastab hästi riides käia,

see laseb omale tingimata ülikonna ja palitu teha

**rätseppmeister Römmeri juures**

Tallinnas, Kaupmehe tän. nr. 5.



## Paul Michelson.

Väike Karja tän. 6. Tallinnas

Karvanahkade, kübarate ja mütside kauplus.

Hea kaup ja odavad hinnad.

Kasukaid võetakse suveks hoiule, et koide eest kaitsta.

20

## Praegu ilmusid:

SOPHIA VARDI — Sirelid. Kolm kevademiniatüüri. Hind 100 mk.

SOPHIA VARDI — Täna oleme vabad. Kevade unistus kahes stseenis. Tsüklist „Sirelid“. Hind 30 mk.

SOPHIA VARDI — Appertseptsoon. Tsüklist „Sirelid“. Hind 40 marka.

SOPHIA VARDI — Kohtamised pargis. Grotesk ühes vaatuses. Tsüklist „Sirelid“. Hind 30 mk.

## Kirjastus - aktsiaselts „VARRAK“

TALLINNAS, Suur Tatari tän. nr. 1.

TARTUS, Rüütli tän. nr. 24—26.

29

## Pariisi valmisriiete kauplus,

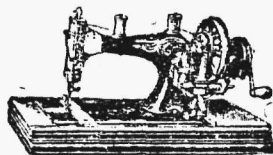
Väike Pärnu m. 36, Tõnismäe nurgal.

Suur valik meeste- ja naisterahva ülrikonna riideid. Valmistatud kodu- ja väljamaa riidest.

: Võetakse tellimisi vastu. :

Äris suuremal arvul kodu- ja väljamaa riidid. Hinnad võistlemata odavad.

Au-tusega rätsepp P. Pöder. 27



## Õmblusmasinate mehaanik.

Tulen koju ja votan oma juures kõiki seltsi õmblusmasinaid parandada; on kõige vanemaist kuni uema süsteemini masinate laevukesi, nõelu ja jagusid. Ainult asjatundlik töö vastutusega. Tallinn, Tšehi tän. 5, krt. 8 (end. Vaestepatuste tän.), Tõnismäe lähedal.

## Köösel ja Kötsi saapakauplus

Müürivahe tän. nr. 9 ja

Vana Kalamaja tän. 26.



## Kevade hooajaks

suur valik võistlemata odav. hind. jalanõusid Sandaalid, valged ja värvilised kingad, saapad meestele, naistele ja lastele. 26

KANTSELEI TARBEAINED,  
PABERI-, KIRJUTUS- JA  
JONISTUSMATERJALID

## PHILIPP SCHAEFER

TALLINN,

HARJU TÄN. 21

KÕNETR. 12-12

SOOVITAB:

KIRJUTUS-  
KÕIKSUGU ARWE-  
STENOPHON ETTEÜTELUS-

MASINAID

TULEKINDLAID RAHAKAPPE  
PALJUNDAMISAPARAATE  
BÜROOMÖBLID JNE. JNE.

## Sandaale ja kingi

soovitan heas valikus.

Tallinn, Jaani tänav nr. 6

Telefon 22-19.

M. DUBAS.

Ilusaid päevapilte moodsas tehnikas valmistab  
Teile päevapiltnik 23

## JOH. HALLIKAS

võistlemata odavate hindadega.

Iga tosina piltidega ja postkaartid. suurendus hinnata kaasas. Aadress hoolega üles märkida: Tallinnas, Viru tän. 12. Singeri õmblusmasin.-kpl. ühes majas.

# Põllumajandusline Keskühisus „ESTONIA“

soovitab ja müüb soodsate hindadega:

vôid, juustu, koort,  
kohupiima, vorste,

sinke, mune, kon-  
serve, j. n. e., j. n. e.

## Kauplused:

„Estonia“ teatrimaja nr. 7. Tel. 8-45.  
Müürivahe tän. nr. 10. Tel. 23-09.  
Vladimiri tän. 4. ja Uus Sadama tän. nr. 2.

Peale selle 182 (punase lehmaga märgitud) müügikohta Tallinnas.

Märkus: 1. P. K. „Estonia“ kauplused võtavad vastu ja täidavad en-gros tellimisi vabriku hindadega.  
2. Kõik P. K. „Estonia“ vorstivabriku kaubad on varustatud ärimärgiga --- plommiga.



## Kas teavad kõik?

et kõige paremad uuriid maailmas oma ehituse, vastupidavuse ja õige käigu poolest on ainult

# „Zenith“

mis sugused 1922 a. üleilma rekordid võitsid oma punktipealse käiguga.

Müügil: Tallinnas, Harju t. 28. Kõnetr. 17-05.  
Kella- ja kullafepaäris.

**E. Aronowitsch.**

**M Ü N O M A L A D U S T**  
kunstiidi jumperid à 750.  
kunstiidi jakid à 1250. 28  
kunstiidi kleidid à 2500.  
**HARTVIG F. M. HÜBBE,**  
Pikk tänav nr. 51. — Kõnetraat 17-39.

**Riidekauplus H. Rosenberg**  
Tallinnas, Väike Karja t. 10. Kõnetr. 15-80.  
(Müürivahe tän.nurgal)  
Soovitab kõiksugu riide- ja pudukaupa võimalikult odavate hindadega.  
28 **Austusega H. Rosenberg**



**PABEROSS**  
**„FRU-FRU“**  
**ON TÕESTINI**  
**HEA, KUI HEA**  
**PABEROSS**  
**ÜLEÜLDSE**  
**OLLA VÕIB**

Lähemal ajal hakkab ajakirjas „Agu“ H. V. Schuhmacher'i ajalooline  
romaan ilmuma:

## **„Lord Nelsoni viimane armastus“.**

Tähendame seekord ainult, et lord Nelsoni ja lady  
Hamiltoni armulugu, millest selles romaanis jutt,  
- - - kogu maailma kinodes on näidatud. - - -



Romaan ilmub ajakirjas „Agu“ piltidega!!!

### **Soovitame lugemiseks:**

**V. Gerlach:** Parlament.  
**Adm. Joh. Pitka:** Minu mälestused.  
**O. Luts:** Vähkmann ja Co.  
**M. Under:** Pärisosas.

**J. Mändmets:** Saatuse tujud.  
**A. Tammsaare:** Poiss ja liblik.  
**A. Adson:** Käsikivi.  
**A. Saareste:** Valitud Eesti rahvalaulud.

### **Ilmumas on:**

**H. Visnapuu:** Valitud värssid.  
**M. Metsanurk:** Taavet Soovere.

**K. E. Sööt:** Lapsepõlve Kungla.

### **Koolidele:**

**Füüsika, I. jagu.** M. Keskküla ja E. Maltenek.  
**Füüsika, II. jagu.** M. Keskküla ja E. Maltenek.  
**Füüsika, III. jagu.** M. Keskküla ja E. Maltenek.

**Kaubateadus, I.** A. Aljak.  
**Kaubateadus, II.** A. Aljak.  
**Eestlaste sugu.** M. J. Eisen.  
**Fritjof.** Norra rahvaeepos.

### **Lastele:**

**Jaunart Jauram.** K. A. Hindrey.  
**Jaunart Jaurami jõngermannid.** K. A.  
Hindrey.

**Jõngermannide jandid.** K. A. Hindrey.  
**Minu kodust.** Jaan Lattik.

**Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.**



**Eesti Kirjastusühisuse «Päevalehe»**

**raamatu- ja kirjutus-  
materjaalikauplus,**

Jaani tän. nr. 6, Krediit Panga majas,

sooviab rikkalikus valikus odavamate päevahindadega  
oma mitmekesiselt täiendatud kaubaladust koolidele,  
- - - õpetajaile ja õpilaskonnale - - -

raamatuid, kirjutusmaterjaale ja koolitarbeid,  
riigi- ja seltskonnaasutustele kontoriraamatuid  
ja kantseleitarvidusi ja jällemütjatele soodsa-  
matel tingimistel igasuõuseid sesooni kaupe.



Maitserikkad ilu- ja lihipostpaberid,  
kirjutuslaua garnituurid ja nahakaubad.



Täielik ladu ilu- ja jutukirjandusest ja  
kooli- ning teaduslikkudest raamatutest.

**Múúk en detail ja en gros.**

Tellimiste vastuvõtmine kõikide väljamaa raamatute  
- - - ja ajakirjade peale. - - -